

門 10
號 1949
卷 1

GRAMMATICA.
OF
NEDERDUITSCHER
SPRAAKKUNST.

天保十三年壬寅九月
稟准刊行

和蘭文典
前編

作州箕作氏藏

早稻田大學
藏書
32.3.11

GRAMMATICA.

NEDERDUITSCHER SPRAAKKUNST,

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

TWEEDE DRUK.

T. LETDEN. DEVENTER *ex* GRONINGEN, *bij*
D. DU MORTIER EN ZON,
J. H. DE LANGE EN
J. OOMKENS.
MDCCCXXII.

VOORBERIGT,

„De maatschappij: tot nut van 't algemeen, o. der hare overige werkzaamheden, als eene der voornaamste tellende de zorg voor eene juiste en regelmatige kennis onder zoo schoone moedertaal, ja, te dien einde, eerte eene *Alimentum* en vervolgens eene *Syntaxis* uit; ten einde nu alles, wat tot het schoolonderwijs, in die opzigt, geordent wordt, volledig te maken, voer zij hierbij eene *Grammatica of Nederduitsche Spraakkunst*.”

„Hartelijk hoop de Maatschappij, door het een en ander, het voorgestelde doel te helpen bereiken, en alzoo de liefde voor de vaderlandse taal, zoo naauw met de liefde voor het vaderland xelke verbonden, meer en meer te ontvoren”.

Tot dus verre het voorberigt, geplaatst geweest vóór de eerste uitgave: bij deze tweede heeft de Maatschappij niets te wegen dan, dat deze gelegenheid, ter naauwkeurige kennisgeving is naargenomen.

op last der Maatschappij:

Aenw. Kaveler
Secretaris.

Amsterdam
den 1sten van Lentemaand
1822.

NEDERDUITSCH SPRAAKKUNST.

INLEIDING.

§ 1. Niets is er, dat den mensch meer van de dieren onderscheidt en hooger boven dezelve reeft, dan het vermogen om zijne denkbeelden en gewaarwordingen, door duidelijke en bepaalde klanken, aan anderen mede te deelen. Dit heerlijk vermogen, dat aan alle menschen gemeen is, draagt den naam van spraak; welk woord in zooverre in betrekking is van taal verschilt, als door dit laatste meer bepaaldelijk het bijzondere samenstel van klanken en woorden verstaan wordt, waar van een volk zich, in onderscheiding van andere, tot uitdrukking van zijne gedachten bedient.

§ 2. De voortreffelijkheid van het spraakvermogen maakt het onderzoek van alles, wat tot spraak of taal betrekking heeft, voor den redelijken mensch hoogst belangrijk. In het bijzonder is het van de laatste noodzaakelijkheid te weeten, uit welke beginselen eene taal zij zamengesteld, en wat men in acht moet nemen, om dezelve wel te spreken en te schrijven. De wetenschap, welke dit leert, wordt bij ons *spraakkunst* geheten; eene benaming, die geenszins ongepast is, naardien het meeste, dat daartoe behoort, voor alle talen gemeen is. De afgevoertheid der benaming, wordt thans nader gemijkt door bijvoeging van den naam der taal, voor welke een spraakkunstig opstel bijzonder is ingerigt, en in dien zin spreekt men van eene *Nederduitsche*

tsche, Fransche, Engelsche spraakkunst enz.

§ 3. Het tegenwoordig opstel heeft bijzonder de Neder, Duitse taal ten voorwerp, als waaromrent het voor elk Nederlander borenal van het hoogste belang is, datgene te weten, hetwelk hij horen zeiden, dat in de spraakkunst geleerd wordt. Ten einde aan het oogmerk van een dergelijk opstel, kon veel mogelijk, geheel te voldoen, zullen wij het ons, te in drie hoofdstukken verdeelen. Het eerste zal over de letters, of de enkele klankteekenen, naaaron men zich in het Nederduitsch bedient, mitsgaders over dertelver zamenroeping tot lettergrepen en woorden handelen; in het tweede zullen wij de onderscheidene deelen of soorten van woorden, die welke onze Moedertaal is zamen gesteld, en hetgene tot de volledige kennis en het regte gebruik van dezelve behoort, voordragen; het derde eindelijk zal eene overzigtiging behelzen van de voornaamste regelen voor de spelling, of het wel schrijven der Nederduitsche taal. De laatste worden veelal vooraan geplaatst; doch, daar de meeste dertelver niet, dan na eene voorloopige kennis der onderscheidene taal, deelen, verstaanbaar zijn, achten wij het wegzamer dertelver op de verhandeling van deze te doen volgen.

I. HOOFDSTUK.

Over de letters en dertelver
zamenroeping tot letter,
grepen en woorden.

A. Getal der letters.

§ 4. Het getal van letteren of klankteekenen, die wij tot het schrijven van echt Nederduitsche woorden noodig hebben, bedraagt niet meer dan twee en twintig, te weten: a, b, d, e, f, g, ch, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, w, (y), z. Buiten deze bedienen wij ons, doch alleen in woorden van vreemde herkomst, nog van vier andere letteren, namelijk c, q, x en ij, als in cicero, oxyaan, quintus, sectes, egypte, enz.

§ 5. De bovenstaande opgave verschilt eenigzins van de gewone, naardy de c onder de Nederduitsche letters geveeld, en de ch niet als een enkelvoudig klankteeken opgegeven wordt. Doch de c behoort, gelijk wij reeds aanmerkten, op zich zelve niet tot het Nederduitsche abe, en de ch, hoewel aan het oog eene vereeniging van twee letteren aanbiedende, drikt echter inderdaad slechts een enkel klank uit; weshalve wij geene zwaarigheid gemaakt hebben, dit dubbelvormig klankteeken onder het getal der letteren, als aanduidingen van enkelvoudig

dige klanken, op te nemen.

B. Soorten der letters.

§ 6. De letters zijn verdeeld in twee hoofdsorten. De eerste hoofdsort bevat die letters, welke op zich zelf, zonder behulp van eenige andere, een volkomen geluid geven; de tweede die, welke niet, dan door medewerking van eenige der eerste, eenen volten klank vormen. De eerste worden klinkers, de laatste medeklinkers genoemd.

C. Over de klinkers.

§ 7. De klinkers zijn, naar de thans aangenomene uitspraak, zes in getal, te weten, a, e, i, o, u en ij. Volgens de ware en oorspronkelijke nootans, hebben wij er slechts vijf, als moettende de laatste, welke thans algemeen eenen klank heeft, nabij komende aan dien van ei, eigenlijk als eene dubbele i worden uitgesproken. Dan, daar deze echte uitspraak in de algemeene spreek- en schrijftaal, door de andere geheel verdrongen is, wordt de ij, om die reden alleen, als eenzelde klinker opgegeven. Voor de ij schrijft men ook wel y; doch dit klankteeken behoort alleen in uithoemse woorden gebruikt te worden, naar het bij de uitspraak den klank van i heeft, als egyptus, euryalus, egypte enz.

§ 8. De vijf eerstgenoemde klinkers hebben, met uitzondering van de u, welke, naar de tegenwoordige uitspraak, in echt Nederlandsche woorden altijd kort is (*), in sommige woorden een kort en in andere een lang geluid. Dit is de a kort in dag, zak,

lang in dagen, zaak; de e kort in aarde, bel, deijl, lang in beek, been, leven; de o kort in bot, mol, volk, kolk, lang in boom, door, loken; de u kort in dun, muur, lang in duur, vuur.

§ 9. Behalve het aangewezene, valt ten aankien der e en o nog een ander verschil van klank op te merken. Beide deze klinkers namelijk hebben, zoo, wel kort als lang tijds ook een zacht, en scherp geluid. Dit is de e zacht-kort in aarde, geen, teef, fel, scherp-kort in fel, gezel, mel. Derzelve letter is zacht-lang in beek, week (tijd van zeven dagen) en in de eerste lettergreep van geven, leven, scherp-lang in been, week (zacht) en in de eerste lettergreep van keeren, leeren. Desgelijks is de o zacht-kort in bol, vol, volk, scherp-kort in kok, mol, volk, en zacht-lang in door, molen, scherp-lang in boom, loopen.

§ 10. Ten aankien van het onderscheid der zacht- en scherp-kort e en o is geene bedenking, daar hetzelfde

(*) Oedert men de dubbele i of ij der ouden, nagenoeg als den tweeklank ei, heeft begonnen uit te spreken, heeft men de lange i alleen in eenige woorden van vreemde herkomst, als origines, zacharia, justitie enz. Misschien zal iemand hiertegen inbrengen, dat de ie tegenwoordig onder ons vrij algemeen, als eene verlengde i, klinkt, en, in vele gevallen althans, als noodnig beschouwd moet worden. Zonder dit laatste geheel te ontkennen, zien wij echter geene reden, om niet, in overeenkomst met het algemeene gevoelen, de ie onder de tweeklanken te rangschikken.

zich, bij de uitspraak, aan een' iegeljk kenbaar maakt. Doch het onderscheid der zacht- en scherp-lange e en o is, in de uitspraak der meeste Nederlanders, geheel verloren gegaan; weshalve sommigen het mezenlijk betrouan daarvan in de algemeene of lands-taal, in onderscheiding van de stadelijk of gemettelijke, in omzel trekken. Kündige taalbeoefenaar' echter hebben dit bestaan, door vergelyking van de oude vermaagschap, te talen, door bybrenging van het gezag van vele vroege en latere Schryvers, door beroeping op de uitspraak der Leuvenen, der benoneren van den Staat, kant en van vele andere streken van ons vaderland, door aanvoering eindelyk van vele gebrüubelyke klankverwyselingen, waarin zich, ten aanzien der zacht- en scherp-lange e en o een standvastig onderscheid voordoot, zoo onmederlegbaar bereygd, dat men daar, omtrent geen en redelyken twyfel vreden kan. Welken invloed het oppgemerkte onderscheid tusschen de zacht- en scherp-lange e en o op de spelling behoort te hebben, zullen wy in het vervolg nader van nyzren.

§. 11. Eindelyk moet omtrent den klinker i nog worden aangemerkt, dat dezelve, aan het begin van een woord voor een' anderen klinker komende, door de schielijkheid der uitspraak, een geluid verkrijgt, waar, door hy eenigzins naar een medeklinker kleeft. Ook wordt hy, zelyk bekend is, in dat geval met een' langen staart gescreeven.

D. Over de medeklinkers.

§. 12. Wy hebben te voren reeds met een woord

gezegd, dat de c, q en x niet te pas komen, dan in woorden van vreemde herkomst. In oorspronkelyk Nederduitsche woorden, verrangt de s of k de plaats der c, de kw die der q, en de ks die der x, als sieren, kelder, knaad, reeks. De c echter, voor zoverne zy als s luidt, is door het gebrük nog behouden in eenige woorden, die, ofschoon eigenlyk van vreemden oorsprong zynde, noytand door inlyfsing het Nederduitsch burgerrecht ontvangen hebben, als ocean, officier, citroen enz. Doch hier, over in het vervolg nader.

§. 13. De h is niets meer dan een scherpe luyt, blaking van den adem voor een klinkletter, en kan dus naadwelyk onder de medeklinkers geteld worden. Van daar, dat zy in sommige gewesten van ons vaderland, bij de uitspraak, wordt weggelaten, waar de algemeene uitspraak die laat hooren. Dus zeggen de Leuvenen en die van Gouda aan, ond, uis voor het gewone haan, hond, huus. Ook in de algemeene spreek- en schryftaal, laat men de h, die in hooren voorkomt, in oor weg.

§. 14. Eenige der bovengenoemde medeklinkers verschillen onderling niet anders, dan in zachtheid of scherpte van uitspraak, en worden dus, met recht, verwantschapt medeklinkers genoemd. Tot deze klasse behooren

b en p.

d en t.

g en ch.

y en f.

L en I.

van welke de vijf eerste zachte, de vijf laatste
scherp zijn. Dit verschil van uitspraak doet zich
voor in lad en pad, bek en pek, toe (tobbe) en top;
in dak en tak, doch en toch, moed en moet; in ja
gen en juichen, logen en loochenen, dog (hond) en
doch; in naam en faam, veilig en feilen; in sagen
(versagen) en zagen, in zullen en sullen (sollen).
Van deze zijn de r en l altijd te zacht gebeurd, om
eene lettergreep te dluiten; weshalve men in geef
en goeft, lees en leest, eene f en s gebruikt, niet,
tegenstaande men geven en leken schrijft. Anders
is het met de drie overige zachte letters b, d en
g, gelegen. Doch in het vervolg zullen wij hier,
over meer zeggen.

E. Samenroeping van klinkers, en byton, der over de twee- en drieklanken.

§ 15. De samenroeping van klinkers geschiedt of
om denzelfden klank te verdueren, of om een' gemengd
den klank uit te drukken. Tot het eerste oogmerk
moet men zich van twee gelijke klinkers bedienen,
als maan, been, boor, müür. Tot het laatste,
noemde einde worden onderscheidene klinkers bijeen
getroegd, uit welke byeenroeping twee- en drieklanken
geboren worden.

§ 16. Tweeklanken ontstaan door vereeniging
van de enkele a, e, i, o en u, met e, i of u als
au, in duin, paus, laurens.

ei, in leiden, reizen, meiden, in onderzeken,
ding van lijden, ryzen, mijden.

eu, in geur, kleur, reuk.

ie, in brief, lief, ziel, kien.

oe, in doen, goed, moed, loet.

ou, in goud, koud, troon.

ui, in huid, kuis, ruit.

Oudtijds was, bij de genoemde, nog een tweeklank
ai in gebruik; doch deze is thans uit de schrijftaal
verbannen, welke daarvoor den tweeklank ei in
plaats stelt. Dit geldt ook omtrent ei (tusschen,
werpsel) en mei, zoo als men, in stede van ai
en mai, behoort te schrijven.

Voorts verkrijgt men insgelijks tweeklanken door
samenroeping van de dubbele aa, ee, oo met i
of u, als

aaï, in baai, praai, taai.

aaü, in blaai, gaai, flaai.

eeü, in cei, leci, seci.

ooi, in dooi, kooi, prooi.

§ 17. Drieklanken ontstaan door vereeniging van
ie en oe met u of i, als

ieu, in kien, nieu.

oei, in bloei, groei, moete.

F. Samenroeping van medeklinkers.

§ 18. Het verdient hier insgelijks opmerking,
dat er in onze taal een aantal medeklinkers zijn,
die, in verschillende samenroepingen, zonder tusschen,

komt van een klinker, elkander kunnen voortdrijven, en een woord of eene lettergreep aantangen. Hieruit ontstaat eene menigte van zamengestelde medeklinkers, waarvan de meeste ons eene vereeniging van twee, enkele ook van drie medeklinkers aandiezen. De medeklinkers, welke op die wijze door andere kunnen voortgedreven worden, zijn *ch*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*, en *w*. Van deze ontrent de *ch* de *s* voor zich in *schaap* enz., de *l* een groot aantal van medeklinkers, als de *b* in *blaas*, de *f* in *flits*, de *g* in *glimp*, de *k* in *klinken*, de *p* in *plant*, de *s* in *slaan* en de *r* in *slam*. Desgelijks wordt de *m* voortgedreven door de *s* in *maakt*, de *n* door de *k* in *knecht*, door de *s* in *snijdt*, de *p* door de *s* in *spuit*; de *r* door de *b* in *breed*, door de *d* in *dragen*, door de *g* in *gras*, door de *k* in *krassen*, door de *p* in *praten*, door de *t* in *trekken*, door de *r* in *reugd*, en door de *w* in *wreken*; de *s* door de *p* in *psalm*. De *t* eindelijk krijgt, op gelijke wijze, de *s* voor zich in *staan*, en de *w* de *d* in *dragen*, de *k* in *kwaad*, de *t* in *tuyfel*, en de *l* in *lrenken*. De vereeniging eindelijk van drie medeklinkers, die, in den aanvang van een woord of lettergreep, elkander voortdrijven, doet zich voor in *schrek*, *spraak* en *strand*, maar de *s* beïngtelings in zamenvoeging met *ch* en *r*, met *p* en *r* en met *t* en *r* voorkomt.

§ 19. Voorts zij, bij deze gelegenheid, nog met een woord aangemerkt, dat wij, in uitheemsche woorden; ook sommigen eene vereeniging van

medeklinkers gebruiken, die anders aan onze taal vreemd is, als van *ph*, in klank gelijk aan onze *f*, in *phelus*, *phedra*, van *th* in *themistocles*, *apotheker*, enz.

G. Zamenvoeging van klinkers en medeklinkers tot lettergrepen en woorden.

§ 20. Door vereeniging van klinkers en medeklinkers ontstaan lettergrepen en woorden. Een klinker nogtans kan sommigen, op zich zelve, eene lettergreep, ja een woord uitmaken, als de *a* en *o* in *aa*, *oor*, *over*, het *ij*, de *a* (eene rivier), *ie*, voornaamwoord enz. Meestal echter komen, ter vorming van een lettergreep, ten minste één klinker en medeklinker bijeen; dikwerf ook ontstaat dezelve, of door vereeniging van onderscheidene klinkers, of van klinkers en medeklinkers, op verschillende wijzen zamengevoegd, gelijk uit de volgende voorbeelden blijken kan: *gij*, *nij*, *ni*; *ik*, *op*, *in*, *ei*, *ooi*; *ke*, *kie*, *ko*; *aan*, *een*, *ook*; *man*, *be*, *bo*, *lijk*; *gaan*, *been*, *boom*, *miin*, *boek*, *biik*; *band*, *melk*, *lint*, *bont*, *mint*; *baard*, *meent*, *loopt*, *hiuut*; *markt*, *werkt*, *bindt*, *toescht*, *heerscht*; *slag*, *slig*, *slaan*, *bleek*, *bein*; *draai*, *groei*; *brand*, *stond*; *staart*, *gloort*; *strand*, *sprank*; *spreidt*, *stroomt*.

§ 21. Eene lettergreep, en, als zoodanig, ook een klinker kan, blijkens de opgegevene voorbeelden, een woord uitmaken. Veelal nogtans bestaan de woorden uit twee of meer lettergrepen, als *raden*, *bestuurdet*, *regovaarbigheid*, *goedertierenheid*, *ongeregigheden*.

Konstantinopolitanen, overal omtegenwoordigheid; welke woorden ons van twee tot negen lettergrepen aanbieden.

H. Over eenvoudige, of zamengestelde woorden.

§. 22. De woorden zijn eenvoudig, of zamengesteld. Tot de eenvoudige behooren niet alleen die woorden, welke men stam of wortelwoorden noemt, omdat zij niet van andere, meer of minder bekende, woorden zijn afgeleid, als berg, huis, groot, goed enz., maar ook de afgeleide, als gebergte, huishelijk, grootheid, goedheid enz. — Zamengestelde woorden daarentegen zijn die, welke uit twee of meer woorden tot één zijn zamen, gesmolten, als bergrot, huisdier, grootmoedig, goedwillig, huishouddienst. Men kan ook hier, ja vijf woorden tot een zamen brengen, als blijkt uit reerartverrijkingsoopen, schroef; doch over het geheel zijn die zamenstellingen, welke uit meer dan drie woorden bestaan, als onbekend, gelijk en duister af te keuren.

§. 23. Daar de meeste der onderscheidene taal- of rebedeelen, die mij straks nader zullen doen kennen, voor verschillende zamenstellingen vatbaar zijn, is het getal van zamengestelde woorden zeer aanzienlijk. Zie hier enige voorbeelden tot eene proeve. Twee of drie zelfstandige naamwoorden vindt men bijeen in huisdier, huishouddienst; twee bijvoegelijke naamwoorden in grootmoedig, goedwillig; een zelfstandig en bijvoegelijk naamwoord in goudgeel, geenstrijkt, en omgekeerd in hoogmoed, groot spreker, een voorkets,

tel en zelfstandig naamwoord in overmoed, tegenover spoed; een werkwoord en zelfstandig naamwoord in deurkijde, rekenkunst; een werkwoord en bijvoegelijk naamwoord in gedenkwaardig.

§. 24. Voorts moet, ten aanzien der zamen, lingen, nog worden opgemerkt, dat het gene de beteekening van het gehele woord het meest bepaalt, daar, bij altijd vooraan geplaatst wordt. Dus beteekent huisdier een dier, dat bij menschen verkeert, en te genstelling van die, welke, uit hunnen aard, de, re schijnen. Vandaar ook, dat, bij voorbeeld, huishoud geheel iets anders beteekent dan huishoud, als getende het eerste een huis te kennen, geschikt om te werken, het laatste een werk, dat in huishoud verricht wordt.

II. HOOFDSTUK.

OVER DE ONDERSCHIEDENE TAAL- OF REDEDEELEN.

A. Algemeen oorsigt van deelen.

§. 25. De woorden, welke het namenstel eener tale uitmaken, zijn van onderscheiden aard, en dragen verschillende benamingen. Die, welke eenig, op zich zelf bestaand, levend, of levenloos voorwerp aan duiden, of ook een voorwerp, dat wij ons, als op zich zelf bestaande, voorstellen, dragen den naam van zelfstandige naamwoorden. — Wil men een persoon of eene zaak nader bepalen, of ook algemeen beschouwen, zoo bedient men zich van lidwoorden. — De eigenschap of hoedanigheid der personen of zaken, van welke men spreekt, wordt door byvoegelijke naamwoorden lietgedrukt. — Om het getal van zekere voorwerpen aan te duiden, maakt men van telwoorden gebruik. — Ten einde in eene samenhangende rede, door het gedurig herhalen van de namen der voorwerpen, de aandacht niet te vermoeijen, en te verwarren,

bedient men zich van kleinere woorden, die de plaats van dezelve vervangen, en, uit dien hoofde, den naam van voornaamwoorden dragen. — Die woorden, welke dienen, om de werking van een voorwerp, en in het al, gemeen alles, wat men daarran zeggen wil, uit te drukken, worden merkwoorden genoemd, en maken, nevens de zelfstandige naamwoorden, het gewigtigst deel der rede uit, aangezien geen volkomene zin kon, der dezelve kan plaats hebben. — De werking, toestand of wat het zijn moge, door de werkwoorden, of ook de hoedanigheid, door het bijvoegelijk naamwoord uitgedrukt, heeft dikwerf eene nadere wijziging of bepaling noodig. Te dien einde, gelijk mede om eenige omstandigheid van tijd, plaats en wat dies meer zij aan te duiden, bedient men zich van bijwoorden. — Eene andere klasje van woorden, die den naam van voorzetsels dragen, is geschikt, om de betrekking der voorwerpen op elkander, of ook om, met achtervoeging van een zelfstandig naamwoord, eenige omstandigheid uit te drukken. — Ten einde het onderling verband van onderscheidene zinsneden, of ook van geheele volzinnen aan te duiden, bedient men zich van eene soort van woorden, welke, uit hoofde van deze hunne bestemming, voegwoorden genoemd worden. — Wanneer het eindelijk enkel te doen is, om hekere aan, doening of gewaarwording uit te drukken, heeft de taal ook daarvoor eene bijzondere klasje van woorden, die den naam van tusschenwerpsels dragen.

Al de opgenoemde soorten van woorden komen, met uitzondering van de lidwoorden, waaraan soms

mige talen verstoken zijn, in alle talen voor, en maken de noodzakelijke bestanddeelen van dezelve uit.

§. 26. Volgens de boven gedane opgave, heeft de Dtsche, der Duitsche taal, met de meeste talen, de tien volgen, de taal- of reededelen gemeen.

1. Zelfstandige naamwoorden.
2. Lidwoorden.
3. Bijvoegelijke naamwoorden.
4. Teldwoorden.
5. Voornaamwoorden.
6. Merkwoorden.
7. Bijwoorden.
8. Voorzetsels.
9. Voegwoorden.
10. Tusschenwerpsels.

Over elk dezer taaldeelten zullen wij, naar de voor, gestelde orde, afzonderlijk nader spreken.

B. Over de zelfstandige naamwoorden.

§. 27. Zelfstandige naamwoorden dienen, om een persoon of eene zaak, waaraan gesproken wordt, uit te drukken, hetzij die, als zelfstandigheid, met der daad in de natuur aanwezig zij, hetzij, als zodanig, alleen in onze beschoowing besta, als man, vrouw, boom, huis, tafel, deugd, schoonheid, enz.

§. 28. Men kan de zelfstandige naamwoorden in twee hoofsoorten onderscheiden, eigene namelijk, en

gemeen. Eigene zijn die, welke slechts aan één' persoon of eene zaak, met uitsluiting van andere, behooren, als Jan, Pieter, Nederland, Amsterdam, Parijs; gemeen worden diegene genoemd, welke op alle voorwerpen van dezelfde soort passen, of althans aan meerdere gemeen zijn, als mensch, man, vrouw, dier, hond, stad, land, deugd, gerechtigheid, enz.

§ 29. Voorts zijn er onder de zelfstandige naamwoorden ook zoodanige, die een voorwerp verkleinend uitdrukken, en die den naam van verkleinwoorden dragen. Deze verkleining geschiedt door je, tje of pje achter de woorden te roegen, als dorpje, koetje, boompje. Voor je of jen gebruikt men ook wel ken, als kindken, jongskken. Eudtjds waren ook de verkleiningsuitgangen kijn en kijn in gebruik, als windekijn, maagdekijn, oogkijn.

§ 30. Verder moeten wij, met opzigt tot de zelfstandige naamwoorden, nog op drie bijzonderheden acht geven, en wel 1) op hunne geslachten, 2) op hunne getallen, 3) op hunne naamvallen. Beginnen wij met de geslachten.

a. Drie de geslachten der zelfstandige naamwoorden.

§ 31. De opmerking, dat in alle levende voorwerpen in de natuur zich tweederlei geslacht voordoet, heeft de menschen reeds vroeg en vrij algemeen op het denkbeeld gebracht, om ook in de talen, en met name in die deelen van dezelve, of die woorden,

melke een persoon of eene zaak aanduiden, eene soortgelijke onderscheiding in te voeren. Daar men echter begreep dat niet alle voorwerpen, of liever niet alle benamingen van dezelve, geroegeelyk onder een der beide geslachten konden gebracht worden, heeft men eenige van deze rangschikking uitgezonderd, en dezelve als onzijdig, of tot geenerlei geslacht behorende, aangemerkt. Voor hoe verre echter deze laatste, evenzeer als de beide eerste, door een bijzonder kenmerk onderscheiden zijn, heeft het gemeen gebruik aan de meeste talen, en onder deze ook aan de onze, driederlei geslacht toegekend, het mannelijke, namelijk, het vrouwelijke en het onzijdige. — Welke de grond dezer verschillende geslachtsdeeling voor de talen in het gemeen, en voor de onze in het bijzonder, zij kan hier niet onderzocht worden; genoeg zij het, eenige aanmerkingen voor te dragen, geschikt ter onderkenning van de drie geslachten, welke waarmede wij in onze taal, reeds van de vroegste tijden aan, standvastig aantreffen.

§ 32. Het onderscheiden geslacht onder zelfstandige naamwoorden is voornamelijk kenbaar in de lidwoorden, die dezelve veelal voorafgaan, en hunne vertuiging, en wel het meest in het lidwoord de, als waar van het onzijdige het de woorden, die tot dit geslacht behoren, zeer zigthaar van de overige onderscheidt. Om het geslacht van ieder woord te kennen, en zich voor stotende mislagen in dezen te hoeden, moet men noodzakelyk eene woordenlijst raadplegen, waarin het geslacht der woorden,

volgens het eenparige gebruik der netste Schryver en, is opgegeven. Er zijn echter eenige algemeene regelen en waarnemingen hieromtrent door kundige Taalbeoefenaars voorgesteld, die wij, voor zoverre zij niet aan te veel uitsonderingen onderhevig zijn, hier kortelyk zullen laten volgen.

S. 33. Mannelyk zijn:

1. Alle eigennamen van mannen, als Jakob, Pieter, Willem, enz.
2. Alle namen van mannelyke eigenschappen, waardigheden en bedieningen, als broeder, vader, heer, koning, vorst, koopman, enz.
3. Alle zelfstandige naamwoorden, op aar, er en er uitgaande, die, hetzij van werkwoorden, hetzij van andere zelfstandige naamwoorden afgeleid, eenen manlyken persoon aanduiden, als makelaar, mandelaar, küiper, verder en logenaar, zondaar, koetsier, tuinier, enz.
4. Die zelfstandige naamwoorden, op er uitgaande en van werkwoorden afgeleid, welke van den werkenden persoon, ter beteekening van het werktuig, waarmede men iets verrigt, zijn overgebragt, als snuiter, stoffer, veger, nijaer, enz.
5. Zülke woorden, die, ofschoon op zich zelve van een ander geslacht zynde, ter aanduiding van mannen, in zekere betrekking of hoedanigheid beschouwd, gebruikt worden, als bloed, onduig, boos, micht, blaaskaak, freespel, lidmaat, voorspraak, en meer andere.
6. De namen van steenen, wanneer zij een byzonderen steen aanduiden, als aquat, diamant,

saffier.

7. De woorden, die op dom uitgaan, wanneer zij eene gesteldheid, magt of staats uitdrukken, als adeldom, eijgenom, ouderdom, rijkdom, enz. — Van andere woorden op dom, die onzijdig zyn, zal straks nader gesproken worden.

8. Woorden, die op em en sem uitgaan, als adem, bedem, balsem, bliksem, gelijk ook die, welke uit lem en rem tot em en rm zyn ingekort, als galn, haln, helm, walm, arm, scherm, storm, enz.

S. 34. Vroimelyk zyn:

1. Alle eigennamen van vrouwen, als Cornelia, Maria, Elisabeth, enz.
2. Alle namen van vroimelyke eigenschappen, waardigheden of bedieningen, als kuster, dienstmaagd, baker, kamenier, enz. ¹⁷ Hier van is alleen wif uitgekonderd.
3. Zülke woorden, die van mannelyke zelfstandige naamwoorden, met achtervoeging van in, es en ster, zyn afgeleid, of ook den mannelyken uitgang er in, ster veranderen, en eene vrouw aanduiden, als koningin, vriendin, minnares, zondares, humbergierster, tuinierster, voedster, loopster, lungster, enz.
4. De namen van byronbere letteren, als de w, de b, enz.
5. De cijfer getallen, wanneer zij op zich zelve stoppelyk uitgedrukt worden, als de zes, de negen, de dertig, enz.
6. De woorden, op schap uitgaande, die, van byvoegelyke naamwoorden afgeleid, eene hoedanigheid aanduiden, als blydschap, dronkenschap, gramschap,

— Ook die op denzelfden uitgang, welke, van zelfstandige naamwoorden afkomstig, eene algemeenheid van personen in een vergaderd ligchaam te kennen geven, als broederschap, priesterschap, vroedschap. Van de onzijdige woorden op schuyf zullen wij straks nader spreken.

7. De woorden, die den uitgang heid achter een bijvoegelijk naamwoord of deelwoord hebben, en dus eene hoedanigheid beteekenen, als goedheid, rechtvaardigheid, millevondheid, nelsprekendheid, enz.

8. De woorden, op ij uitgaande, en van zelfstandige naamwoorden afgeleid, die eenen staat, eene bediening of werking aanduiden, als abdij, artsnij, burgerij, diervrij, maatschappij, schilderij, voor-melk laatste met eens, verkeerblijk, het schilderij gezegd wordt.

9. De woorden, die op ing uitgaan, en, van werkwoorden herkomstig, dertelner dabelijke werking aanduiden, als aansporing, belooning, overweging, vermaning, enz.

10. De woorden op nis, die, van werkwoorden, of ook van zelfstandige naamwoorden of deelwoorden herkomstig, eene daad of gesteldheid beteekenen, als geschiedenis, behoudenis, belijdenis, geloofenis, geheimenis, gedachtenis, gesteltenis. Hiervan is reeds uitgekond, dat onzijdig is, metk geslacht ook dikwijls, hoer ten onregte, in getuigenis gehoord wordt.

11. De woorden, op te eindigende, die van bijvoegelijke naamwoorden of deelwoorden afkomen, als hoogte, diepte, gedaante, gedachte, enz. — gelijk ook die op denzelfden uitgang, welke kunnen oorsprong van werkwoorden hebben, als begeerte, behoeft, klagt, schaamte, enz. Hetzelfde geslacht houdt, ook bij afkapping

der e, in de meeste woorden van dien oorsprong stand, als draagt, drijs, klagt, enz.

S. 35. Onzijdig zijn.

1. De namen van landen, plaatsen en steden, die, wanneer zij, zonder nadere omschrijving, voorkomen, geen lidwoord vooraan nemen, als Skotland, Frankrijk, Engeland, Amterdam, Parijs, Rijswijk, enz. Voor deze een bijvoegelijk naamwoord plaatsen, zegt men het magtige Frankrijk, het volkrijke Parijs, het vrede sluitende Rijswijk, enz. De namen van landen en plaatsen daarentegen, die een lidwoord vooraan hebben, schikken zich, in hun geslacht, naar kunnen inmenbigen aard of bijkonkeren uitgang, als de Betuw, de Veluwe, de Krim, de Lemmer, het Gooi, enz.

2. De woorden, die eene algemeenheid van stoffe of erts aanduiden, als het doek, graan, diamant, koper, goud, steen, ijzer, enz.

3. Bijvoegelijke naamwoorden, als zelfstandige gebruikt, zij voorbeeld, het diep, rond, ruim; ook zulke woorden, die, eigenlijk de onbepaalde wijze van een werkwoord uitmaken, voor zelfstandige gebruike worden, als het drinken, eten, leven, enz.

4. Zelfstandige naamwoorden, welke een verkleinerden uitgang hebben, als het meisje, mannetje, jongshen kind, deken, enz.

5. De woorden, welke, op sel uitgaande, en van werkwoorden afkomstig, eene voortgebragte zaak, werking of werktuig beteekenen, als baksel, broinnsel, maaksel, schep, sel, enz.

6. De woorden, op te uitgaande, die van een ander

Zelfstandig naamwoord afstammen, als gebeurde, gebeurde, gedeel-
te, gevogelte, enz.

7. De woorden, die van de onbepaalde wijze der werk-
woorden, met megerping van *en*, en voorzetting van
af, afkomen, en de werking van deklive, of ook de be-
merkte zaak aanbieden, als het geraas, geroep, gerij, gedonder,
gejammer, gebuk, gebou, gebruid, enz. Het voorvoegsel *ge*,
terwants weggelaten in woorden, afkomstig van werk-
woorden, die met onscheidbare voorzetsels zijn samen-
gesteld, als het beleg, berou, ontwerp, verblijf, enz.

8. Die woorden op schap, welke eene betrekking, waar-
digheid of gesteldheid aanduiden, als het burgerschap, mees-
terschap, priesterschap, enz.

9. Die woorden op dom, welke een algemeen ligchaam
of gezelschap van personen beteekenen, als het christendom,
heidendom, priesterdom, enz.

S. 36. Behalve dese algemeene regelen tot onderken-
ning der geslachten, moeten wij nog eenige bijzonderen
naarnemingen, raken de deklive, voordragen.

1. Er zijn eenige zelfstandige naamwoorden, die ge-
meenslachtige genoemd worden, omdat zij, of mannelijk, of
vrouwelijk zijn, naar mate zij van een man, of eene
vrouw gebruikt worden. Hiertoe behooren bode, boel,
gemaal, geel, gids, enz. gelijk ook de woorden met genoot-
samen gesteld, als dulgenoot, echtgenoot, lotgenoot, mitgaders
die, welke op linq eindigen, als jongeling, kniekeling, vande,
leng, enz.

2. Dergelijks zijn er zelfstandige naamwoorden, die
gelijk- of zelfslachtige genoemd worden, omdat zij, van mel-
ke der beide seksen zij ook gebruikt worden, altijd het hún

eigen, hetzij mannelijk, hetzij vrouwelijk, hetzij onzijdig,
geslacht behouden. Zoo zijn arend, kemel, lechmerik, olifant,
vink, vos, en meer anderen, altijd mannelijk, of schoon zij ook
van mijnes gebruikt worden. Daarentegen blijven dijn,
kraai, musch, slang, en meer anderen, altijd vrouwelijk, of schoon
zij ook van mannetjes gebruikt worden. Dergelijks worden
de onzijdige woorden kind en paard onverschillig van een
jongen of een meisje, een hengst of eene merrie gebruikt.

3. Sommige zelfstandige naamwoorden hebben door
den tijd eenige verandering van geslacht ondergaan,
en komen daardoor in twee, en een enkel zelfs in drie
geslachten voor. Dus waren dood en tijd, die thans
veelal mannelijk zijn, oitijds ook vrouwelijk, als blijkt
uit de spreekwijzen te dier tijd, in der tijd, ter dood brengen,
enz. Best en feest, thans doorgaans alleen onzijdig, waren
oitijds meestal vrouwelijk, en van daar nog de spreek-
wijzen de best spelen, ter feest gaan. Hetzelfde geldt om-
trent oog en oor; van melk loutte het vrouwelijke geslacht
zich nog voordoet in de spreekwijze ter ooren komen. Dor,
log komt in alle drie de geslachten voor; doch het man-
nelijke is daarin wel het algemeenste.

b. Over de getallen der zelfstandige naamwoorden.

S. 37. De zelfstandige naamwoorden komen in twee
getallen voor, naar mate een persoon of eene zaak
algemeen genomen, of meerdere van deklive soort
bedoeld worden. Het eerste noemt men het enkel,
vondige, het laatste het meervoudige getal.

S. 38. Het meervoud wordt gewoonlijk gevormd door achtervoeging van *n* of *en*, en *s* achter het enkelvoud.

1. De woorden, die in het enkelvoud op de laatste *e* uitgaan, nemen in het meervoud doorgaans een *n* achter zich, als *einden*, *begeerten*, *beloften*, *gedachten*, enz. van *einde*, *begeerte*, enz. — Sommigen voegen in deze woorden mede eens de *s* achter de *n*, als *einders*, *begeertens*, doch dit gebruik is af te keuren, als behelrende een nuttelooze kamervoeging van twee kenteekenen van het meervoud.

2. De woorden, op eenen medeklinker eindigende, hebben in het meervoud veelal *en* achter zich, als *boeken*, *menschen*, *troonen*, *vrouwen*, *vruchten*, enz. van *boek*, *mensch*, *troon*, *vrouw*, *vrucht*.

3. In eenige zelfstandige naamwoorden wordt het meervoud alleen door achtervoeging van *s* gevormd, naamelijk in die, welke in het enkelvoud op *en* eindigen, gelijk mede in de verkleinwoorden, als *genuegens*, *verluensgens*, *mannetjes*, *mijpjes*, *kindekens*, enz.

4. Andere zelfstandige naamwoorden vormen hun meervoud op tweederlei wijze, als *meens* en *mannen* van *man*, *koons* en *konen* van *koon*, *broeders* en *broederen* van *broeder*, *raders* en *raderen* van *rader*, *appels* en *appelen* van *appel*, *schepeels* en *schepeelen* van *schepeel*, enz.

5. Eindelijk zijn er zelfstandige naamwoorden, die, in het meervoud, bij hinnen regelmatigigen uitgang ook dien van *en* of *en* aannemen, of alleen ook de laatste uitgangen hebben, als *volken* en *volkeren* van *volk*, *bladen* en *bladeren* van *blad*, *beenen* en *beenders* of *beenderen* van *been*, *kinders* of *kinderen* van *kind*, *rinders* of *rinderen* van *rind*, enz. — Ten aanzien van deze woorden

echter moet aangemerkt worden, dat hun meervoud op *en* en *en* niet regelmatig van het thans gebruikelijke enkelvoud, maar van een verouderd op *er* komt. Dus *behooren*, *bladen*, *bladeren*, *kinders*, *kinderen*, *beenders*, *beenderen*, *rinders*, *rinderen*, eigenlijk tot het ongebruikelijke enkelvoud *blader*, *kinder*, *beender*, *rinder*, enz.

S. 39. Eenige zelfstandige naamwoorden worden alleen in het enkelvoud gebruikt, van andere meder alleen het meervoud gebruikt. Tot de eerste behooren, onder vele andere, de woorden *hoogmoed*, *toorn*, *hoop*, *troost*, enz., tot de laatste voorouders, inkomsten, gebroeders, onkosten, enz.

C. Vier de naamvallen.

S. 40. De zelfstandige naamwoorden, in betrekking tot elkander, of ook tot andere woorden komende, ondergaan in onze, even als in vele andere talen, eenige verandering of verbuiging in hinnen uitgang, door welke die betrekking wordt aangeduid. Die veranderingen worden naamvallen genaamd.

S. 41. Er zijn telke beschouwd, hebben onze zelfstandige naamwoorden eigenlijk slechts twee dergelijke veranderingen, door achtervoeging, naamelijk van *s* of *en*, beide ter aanduiding van den zoogenamen genitivus of tweeden naamval dienende, en dus inderdaad niet dan twee onderscheidene vormen van denzelfden naamval uitmaken. Men merkt dezelve op in de uitdrukkingen *Vondels trüerspelen*, *de met des Keuren*, *'s menschen leden*, en meer dergelijke. De *s*, die thans gemeenlijk alleen in zelfstandige naamwoorden van

het mannelijke of onzijdige geslacht gebruikt wordt, schoon de oudtijds ook tot het vrouwelijke, als blijkt uit Mariaas beeldenis, Austers dochter, gelijk mede uit de samengestelde woorden stadspoort, konstverduistering, enz.

§. 42. Voor meer verbuigingen zijn de lidwoorden de en en vatbaar die meestal voor onke zelfstandige naamwoorden geplaatst worden. Zij strekken derhalve ter aanvulling van hetgene in dezen aan de laatstgenoemde ontbreekt, en wijzen den naamval aan, waarvan een zelfstandig naamwoord, volgens het verband der rede, moet voorkomen. Op derhalve veranderingen, in vereeniging met die van het zelfstandig naamwoord, acht genende, kan men in onze taal vier naamvallen onderscheiden, aan welke mij liefst den naam van eersten, tweeden, derden en vierden naamval geven. Gemeenlijk onderscheidde men, in na volgen der Latijnen, zes naamvallen, en noemde dezelve, op hun voorbeeld, nominativus, genitivus, dativus, accusativus, vocativus en ablativus. Doch de Latijnen hadden goede redenen voor deze onderscheiding, omdat hunne zelfstandige naamwoorden inderdaad voor zes verbuigingen vatbaar waren. Wij daarentegen missen het vermoegen, om de twee laatstgenoemde naamvallen door verbuiging aan te duiden, daar de vocativus, die in toespraken gebruikt wordt, bij ons altijd met den nominativus of eersten naamval overeenkomt, en hunne ablativus in onze taal altijd door behulp van voorzetsels wordt uitgedrukt. Het kanne verdoeling laten mij dillijk ook hunne benamingen der naamvallen waren, op welke juistheid buitendien niet weinig

valt aan te merken.

§. 43. De tweede en derde naamval wordt bij ons ook met behulp van voorzetsels uitgedrukt, of liever omschreven. Dus zegt men, voor ons of des konings, ener of der zaak, eens of des woords, ook van eenen of van den koning, van een of van de zaak, van een of van het woord. Eene gelijke omschrijving met het voorzetsel aan gebruikt men bij den eerden naamval, naar de zelve, vooral in woorden van het vrouwelijke en onzijdige geslacht, nog gemeenzamer is, dan bij den tweeden. Ten voorbeeld diene aannemen of den koning, aan een of de vrouw, aan een of het land, waarvoor men, in het eerste geval, ook eenen of den koning, in het tweede (doch alleen in den deftigen stijl) ener of der vrouwe zegt. Nog zeldzamer (schoon in den verheeren stijl niet geheel ongemeen) is het gebruik van eenen of den lande.

§. 44. Het gebruik der naamvallen vereischt ook een korte opheldering. De eerste heeft dan plaats, wanneer een persoon of eene zaak, op zich zelve en van der eenige betrekking, tot iets voorafgaande, als het onderwerp der rede voorkomt, waarvan eenig bedrijf, lijdend, eenige toestand, eenig zijn of worden, beschreven wordt, bij voorbeeld, de vader spreekt, de hond wordt geslagen, het kind slaapt, de lelie is wit, de boom wordt groot, enz. Zelf, de naamval wordt onder ons bij aanspreken gebruikt, als geloof mij, o koning! hoort naar mij, kinderen!

§. 45. De tweeden naamval dient, om de betrekkingen der zelfstandige naamwoorden tot elkander aan te duiden; en, daar deze betrekkingen menigvuldig zijn, is ook het gebruik van dezen naamval zeer on-

derscheiden. Dus drukt dezelve eene merkende oorzaak uit in Davids Psalmen, Vondels gelangen; een eigendom in de heer des huizes, 's konings goederen; een ondergaan of lyden in Jobs plagen, 's Skilands lyden; de soort, of het geheel waar toe iets behoort, in eene teug waters, eene menigte volks, en eene menigte andere betrekkingen, welke opgave telang zou vallen.

§. 46. De derde naamval dient, om het doel of einde van eene handeling uit te drukken. Een plaats daarin die personen of zaken, aan welke iets gegeven of ontnomen wordt, ten vierde gevolve, tot vierde niet of nadeel iets geschiedt, als ik geef u dit boek, ontnem hem dien stok, doe mij hetge noegen, de meester overhoort den kinderen hunne les, de wedelving heeft hem goed gedaan, die wronde veroorzaakt mij veel pijn. Ook wordt dezelve gebruikt, om eene gelijkheid aan te duiden, als beide leerlingen zijn elkander gelijk in vorderingen.

§. 47. De vierde naamval dient tot aanduiding van de voorwerpen, op welke de handeling, door het vierde woord uitgedrukt, onmiddellijk overgaat, als de man slaat zijnen hond, de meester onderrijft den leerling, de deugd brengt haar loon mede.

Voorts krijgen de voorzetsels, in onse taal, algemeen den vierden naamval achter zich.

C. Over de lidwoorden

§. 48. De lidwoorden worden vóór de zelfstandige naamwoorden geplaatst, en dienen, om de voorwerpen, door dezelve uitgedrukt, of bepaald, of onbepaald voer te stellen. Zij zijn tweederlei, het bepalende en niet bepalende.

de. Het eerste lieds de voor het mannelijke en vrouwelijke, en het voor het onzijdige geslacht; het tweede en voor het mannelijke en onzijdige, en eene voor het vrouwelijke geslacht.

§. 49. Deze lidwoorden zijn uitsluitend dienstig, om aan de voorstelling onder denkbeelden eene meerdere juistheid en naauwkeurigheid te geven. Wanneer ik, bij voerordeeld, zeg geef mij brood, zoo verlang ik in het algemeen dat voedsel te hebben, hetwelk men brood noemt. Het het zeggen geef mij een brood, vraag ik naar eene der onderscheidene hoeveelheden van dat voedsel, die brooden heeten, zonder of de grootte, of de soort nader te bepalen. Zeg ik eindelijk geef mij het brood, zoo vraag ik naar eene bepaalde, en in hare soort en grootte reeds bekende hoeveelheid van het zelve voedsel.

§. 50. Verder dienen de lidwoorden, zoo als mij te voren reeds aanmerkten, om, bij hunne plaatsing voor zelfstandige naamwoorden, derzelver geslacht aan te duiden, en het onvolkomene van derzelver verbuiging eeniger mate aan te stellen. Ter opheldering hiervan zal het noodig zijn, de verbuiging der lidwoorden in de onderscheidene geslachten op te geven. Bij deze opgave zullen mij het lidwoord telkens van een zelfstandig naamwoord doen vergelede gaan, maar door het te voren gezegde omtrent de naamvalen tevens eenig nader licht ontvangen zal.

§. 51. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord de met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud en meervoud, in de drie geslachten.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Mr.</i> De man.	De vrouw.	Het kind.
2. — Des mans, of van den man.	Der vrouw, of van de vrouw.	Des kinds, of van het kind.
3. — Den, of aan den man.	Der vrouw, den vrouw, of aan de vrouw.	Het kind, den kinde, of aan het kind.
4. — Den man.	De vrouw.	Het kind.

Keerwoord.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Mr.</i> De mannen.	De vrouwen.	De kinderen.
2. — Der, of van de mannen.	Der vrouwen, of van de vrouwen.	Der, of van de kin, deren.
3. — Den, of aan de mannen.	De, der, of aan de vrouwen.	Den, of aan de kin, deren.
4. — De mannen.	De vrouwen.	De kinderen.

S. 52. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord een met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud, in de drie geslachten.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Mr.</i> Een vader.	Eene daad.	Een geslacht.
2. — Eens vaders, of van eenen vader.	Eener, of van eene daad.	Eens geslachts, of van een geslacht.

3. — Eenen, of aan eenen vader.	Eener, eene, of aan eene daad.	Eenen geslachte, een, of aan een geslacht.
4. — Eenen vader.	Eene daad.	Een geslacht.

D. Over de bijvoegelijke naamwoorden.

S. 53. Bijvoegelijke naamwoorden worden die worden genoemd, welke de hoedanigheid of eigenschap van een persoon of eene zaak, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt, aanduiden, als schoon, helder, lieflijk, enz., en tos dat einde bij de zelfstandige naamwoorden genoemd worden, bij voorbeeld, een schoone bloem, een helder water, een lieflijke stem.

S. 54. Zij zijn, of oorspronkelijk, als groot, klein, smal, schoon, breed, goed, kwaad, enz., of door afleiding en samenstelling gevormd, als eerlijk, heilzaam, goedaadig, barmhartig, raakmoedig.

S. 55. Tot de afgeleide bijvoegelijke naamwoorden behooren ook de deelwoorden, die van werkwoorden hunnen oorsprong hebben, als beminnende en bemind van beminnen, leuende en geleerd van leuen, zingende en gezongen van zingen. Zij worden, even als de overige bijvoegelijke naamwoorden, bij zelfstandige naamwoorden genoemd, bij voorbeeld, de beminnende moeder, de beminde dochter, het leuende kind, de geleerde man, de zingende vogel, het gezongen lied.

S. 56. De voornaamste uitgangen der afgeleide, of samengestelde bijvoegelijke naamwoorden zijnbaar, ijelijk, loos, naam, achtig en haastig. Dertelner betekenis ver-

eischt eene korte verklaring

1. De uitgangbaar, afkomstig van het werkwoord *bairen*, *dragen*, *voortbrengen*, heeft een merkenben zin, wanneer hij bij zelfstandige naamwoorden gevoegd wordt, als *dansbaar*, *ruichtbaar*, *blijkbaar*; doch een lijdenden, wanneer hij achter het zakelijke deel van een werkwoord komt, als *utbaar*, *kenbaar*, *leesbaar*, dat is, die of dat gegeden, gekend, gelezen kan worden.

2. De uitgang *ig* duidt den aard van, of eene geneigdheid tot iets aan, als blijkt in *haastig*, *levendig*, *willig*, *vlijtig*, *hoopdig*, *handig*, enz.

3. De uitgang *lijk*, afkomstig van *lijken*, *gelijken*, wordt zoo achter zelfstandige en byvoegelijke naamwoorden, als achter werkwoorden gevoegd. In het eerste geval duidt de, *zelve* den aard of het merken der sake aan, als *goddelijk*, *koninklijk*, *eerlijk*, *zichelijk*, *zinnelijk*; in het laatste drukt de, *selve* de geschiktheid of het vermogen uit om iets te doen of te lijden, als *behageljk*, *betameljk*, *bedriegeljk*, *sterfeljk*, *verleideljk*, *verachteljk*, enz.

4. De uitgang *loos*, gesproten uit den onvolmaakt verledenen tijd van het oude *liuen*, dat in *verliuen* overig is, geeft eene beroving of ontbering te kennen, en komt of achter zelfstandige naamwoorden, als *hopeloos*, *magteloos*, *maedeloos*, *ruichteloos*; of achter het zakelijke deel van een werkwoord, als *achteloos*, *reddeloos*, enz.

5. De uitgang *zaam*, achter zelfstandige naamwoorden komende, duidt eene gelijkheid, of ook de geneigdheid tot iets aan, als *deugdzaam*, *hulzaam*, *minzaam*, enz. Bij het zakelijke deel van een werkwoord gevoegd, geeft de, *selve* de geschiktheid of het vermogen tot iets te kunnen, als *grooizaam*,

leerzaam, *gehoorzaam*, *spaarzaam*, enz.

6. De uitgang *achtig*, heeft tweederlei beteekenis, naar mate de, *zelve* den klemtoon al, of niet ontuangt. In het eerste geval, *betekent* de, *selve* zoo veel als *hebbende*, als *dulachtig*, *moonachtig*, *maarachtig*. In het laatste, wanneer de klemtoon op het eerste deel der samenstelling valt, drukt de, *selve* eene, *gegeljkheid* of *overeenkomst* uit, als *aandachtig*, *lognachtig*, *ruartachtig*, enz.

7. De uitgang *haftig*, *eindelijk*, afkomstig van het oude *haveren*, *hebben*, geeft te kennen, dat iets *maarlijk*, en in eene *ruime* mate, de eigenschap van iets heeft. De, *selve* komt voor in de woorden *ernothaftig*, *munthaftig*, *heldhaftig* en meer andere.

§. 57. Door achtervoeging van den uitgang *de* of *de* worden van de hoofdtallen ook byvoegelijke naamwoorden afgeleid, als *tweede*, *derde*, *viende*, *honderdste*, *duizendste*, enz. *Derste*, *ste*, maar *zich* de laatste genoemde uitgang mede verstoont, is de overtreffende trap van *eer*, *under*.

§. 58. De byvoegelijke naamwoorden bekleeden ook somtijden de plaats van zelfstandige, als *de wijf*, *de geleerde*, *de troeme*, *de eerste* (eigenlijk de overtreffende trap van vier), enz. Zoo ook het *schoone*, *goede*, *kwaade* voor hetgene *schoon*, *goed* of *kwaad* is, of een *goed*, een *kwaad*. Oegelijks legt men het voortreffelijke dier verrigting, het aandoenlyke van dat verhaal, voor de voortreffelijkheid dier verrigting, de aandoenlykheid van dat verhaal, of hetgene die verrigting, dat verhaal voortreffeljk, of aandoenlyk heeft.

Vier het gelacht, getal en de verhuizing der byvoegelijke naamwoorden.

S. 59. De byvoegelijke naamwoorden, bij, of liever vóór zelfstandige naamwoorden geplaatst, schikken zich, ten aan, tien van geslacht, getal en naamval, naar deelwe, en ke, men dus, in de genoemde byzonderheden, geheel met dezel, ve overeen. Ten einde dit nader opte helderen, wil, len mij hier enige voorbeelden laten volgen ter aanwij, zing, hoe een byvoegelijk naamwoord met een zelfstan, dig naamwoord en deszelfs lidwoord, in de onderscheidene geslachten en getallen, verbogen wordt.

S. 60. Voorbeeld voor het mannelijke geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Mr.</i> De (of een) sterke leedw.	De sterke leedwren.
2. — Des (of eens) sterken leedw, of van den (eenen) sterken leedw.	Der sterke leedwren, of van de sterke leedwren.
3. — Den (eenen) sterken leedw, of aan den (eenen) sterken leedw.	Den sterken leedwren, of aan de sterke leedwren.
4. — Den (eenen) sterken leedw.	De sterke leedwren.

S. 61. Voorbeeld voor het vrouwelijke geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Mr.</i> De (eene) schoone daad.	De schoone daden.
2. — Der (eener) schoone	Der, of van de schoone

doad, of van de (eene) schoone daad.	daden.
3. <i>Mr.</i> Der, de (eener, eene) schoone daad, of aan de (eene) schoone daad.	Der, de, of aan de schoone daden.
4. — De (eene) schoone daad.	De schoone daden.
S. 62. Voorbeeld voor het onzijdige geslacht.	

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Mr.</i> Het moedige (een moe, dig) paard.	De moedige paarden.
2. — Des (eens) moedigen paard, of van het moedige (een moedig) paard.	Der moedige, of van de moe, dige paarden.
3. — Den (eenen) moedi, gen paard, of het moedige (een moedig), of ook aan het moedi, ge (een moedig) paard.	Den moedigen, of aan de moe, dige paarden.
4. — Het moedige (een moe, dig) paard.	De moedige paarden.

S. 63. Als het noodig zijn, bij deze voorbeelden nog eenige aanmerkingen te voegen, rakende het plaatsen der v achter het enkelvoud der byvoegelijke naamwoor, den. Die van het vrouwelijke geslacht vereischen, met uitzondering van een enkel geval, waarin de wellui, gendheid zulks verkiest, altijd de v achter zich. Het, zelve geldt omtrent die van het mannelijke geslacht,

wanneer het bepaalde lidwoord de, of oock eenig voornaamwoord, ord, als die, dese, mijn, enz. vóór dezelve komt, of oock wanneer zij enkel een bijvoeglijk naamwoord vóór zich hebben, als de, die, dese, mijn groote jongen, goede vriend, mijn land, lieve vriend, waarde broeder. Doch, wanneer het onbepalende lidwoord een voor een zelfstandig naamwoord komt, heeft er ten aanzien van het plaatsen of weglaten der e, in onze taal eene keurige onderscheiding plaats, die mij thans, in haren aard, eenigzins nader zullen ontvouwen.

§. 64. In het algemeen nemen de bijvoegelijke naamwoorden, vóór een zelfstandig naamwoord van het mannelijke geslacht met het lidwoord en geplaatst, de vaan, als een zware arbeid, een oude dienstknecht, een waakzame hond, een naarslige jongen. Op dezen regel echter heeft eene uitzondering plaats, wanneer een zelfstandig naamwoord, dat een persoon, in zeker bedrijf, bestuurt, waardigheid en wat dies meer is, voorstelt, een bijvoegelijk naamwoord met het lidwoord en, of oock met de woorden zeker, enig, mijn, vóór zich heeft, ter aanduiding eener hoedanigheid, niet van den persoon, als roebanig, maar van den persoon, in eene der gemelde betrekkingen beschouwd. Dus het eekent een goet koning iemand, die, als koning, goet is; een groot schilder iemand, die, als schilder, groot is; een getrouwde naar iemand, die, als dienaar, getrouw is; een sterk looper iemand, die sterk loopt; een grootmoedig vriend iemand, die, als vriend, grootmoedig is. Tot dezen regel behooren niet slechts alle woorden, die een' ambtenaar, bedrijver, bestuuder, of dienaar aanduiden, maar oock de woorden man en mensch, als een deugdzaam man, een braaf mensch, mitsgaderen alle woorden, zonder onderscheid, die op lijd uitgaan,

als een naarslig jongeling, een bevallig vreemdeling. Wanneer, daarentegen, een bijvoegelijk naamwoord de hoedanigheid van een persoon, als roebanig, niet van het bedrijf, de waardigheid, enz., waarin hij voorkomt, uitdrukt, neemt het dezelve, bij zijne vereeniging althans met eenige der voorgestelde woorden, de e achteraan, als een goede koning, dat is, een koning, die een goede geaardheid heeft, een sterke looper, dat is, een looper, die sterk van ligchaam is, een groote schilder, dat is, een schilder, die groot van gestalte is, en zoo in andere gevallen.

§. 65. Ten aanzien van het onzijdige geslacht moet nog aangemerkt worden, dat de bijvoegelijke naamwoorden, met het lidwoord en vóór zich, of oock zonder lidwoord bij zelfstandige naamwoorden van dat geslacht komende, de e standvastig verwerpen, als een groot gebouw, blaauw laken, enz. — Gelijke verwerping heeft plaats, wanneer eenig zeker, minig, of oock een betuttelijk voornaamwoord, als mijn, uw, zijn, ons, haar, hun voorzgaat, als enig wenschelijk ding, zeker aantienlyk huis, mijn, uw lief kind, enz.; tennijt het bepaalde lidwoord alsmede het aanwijzende voornaamwoord, meder de e vorderen in het, die, of dat lieve kind, het, dat, of dat sterke paard, enz.

§. 66. Nog verdient hier aangemerkt te worden, dat de melluidendheid sommigen de achtervoeging der e verbiedt, maar de regels der tale dezelve anders zouden vorderen. Zoo zegt men een zwaard, maar niet een moeilijke re tuak, in welk laatste geval de e, melluidendheidshalve, words weggelaten. Desgelijks zegt men de veel voortrefpelyker daad, eene verhevenere bestemming, het onbekonnen gedrag. Sommigen kan men de e, naar niet gevallen, weglaten, of bijvoegen, als de nagelaten, of de nagelaten gedichten.

S. 67. Er zijn verder eenige byvoegelyke naamwoorden, die, uit hinnen aard, voor geene verduiging vatbaar zijn. Daartoe behooren 1) die, welke op lid en hande eindigen, als allerlei menschen, schriften van allerlei aard, enz. 2) die, welke de stof der dingen aanduiden, en uit dien hoofde stoffelyke adjectiva genoemd worden, als timmer schotels, zilve ren kannen, houten vorken, marmeren tafels, wollen klederen, lin nen rokken, enz. 3) die, welke van den naam eener stad ontleend zijn, en op er uitgaan, als Amsterdammer schippers, Sur linger kooplieden, Straatsburger snijf, enz.

S. 68. Eindelyk moet omtrent de verduiging der byvoe gelyke naamwoorden nog worden aangemerkt, dat zij, de plaats van zelfstandige bekleedende, in het meervoud althans, even als deze verdoogen worden. Dus zegt men de magtigen en grooten (niet de magtige en groote) dier aarde, ge lyk ook sommigen zijn van dit, anderen van een tegengesteld ge, voelen. Doch, in het enkelvoud, heeft het gebruik daarover niet even stellig besliss, en doet men derhalve best met, bij voor, beeld, de vromen te verduigen des vromen, of van den vromen, den vromen, of aan den vromen, den vromen.

Trappen van vergelyking.

S. 69. De byvoegelyke naamwoorden hebben ook trap pen van vergelyking. Men bedient sich daarvan, wanneer men twee voorwerpen, ten aanzien van zekere hoedanig heid, met elkander wil vergelyken, en het ene boven het andere verheffen, met zaders wanneer men een voor, werp, te doen aanzien, boven meerdere, of ook boven alle voorwerpen van dezelfde soort wil verheffen.

Deze trappen dragen den naam van den vergrootenden, en den overtreffenden trap. De eerste wordt gevormd door den uitgang er achter het byvoegelyke naamwoord te voegen, naardij sommigen, welluidendheidshalve, nog de d wordt in, gelascht, als grooter van groot, hooger van hoog, breder van breed, kwaarder van kwaar. De tweede, of overtreffende trap wordt ge, vormd door st achter het byvoegelyke naamwoord te plaas, ten, als grootst van groot, magtigste van magtig, enz. Wil men dezen trap nog verder uitbreiden, om aan te duiden, dat iets, ten aanzien van zekere hoedanigheid, niet alleen meerdere, maar zelfs alle voorwerpen van dezelfde soort overtreft, zoo plaatst men daarvoor aller, als allerhoogst, al, lerkleijst, enz.

S. 70. Ter nadere opheldering van het gezegde kunnen de volgende voorbeelden dienen: gezondheid is grooter schat, dan rijkdom; Amsterdam is de aanzienlijkste stad van Holland, een maar vriend is de aller-kostelykste betitting.

S. 71. De byvoegelyke naamwoorden zijn, in den vergroo, tenden en overtreffenden trap, evenzeer als anders, voor verduiging vatbaar, en volgen daarbij dezelfde regelen. Alleen wordt bij den vergrootenden trap, vooral in lan, ge woorden, welluidendheidshalve, de verduiging meer dan elders weggelaten, als niets maakt een verhemmer indruk op de ziel; ik heb nimmer een ondragelyker hoogmoed aangetroffen.

S. 72. Ook de deelwoorden nemen, ter aanduiding der voorgestelde trappen van vergelyking, de uitgan, gen er en st aan, als dringender, dringendst, van dringend; wilsprekender, wilsprekendst van wilsprekend; geleender, geleend, st van geleend; volmakter, volmaktest van volmaakt, enz. Maar echter wordt bij den vergrootenden trap, in zom,

derheid der bedrijvende deelwoorden, de verbaiging, nog meer dan elders, door de welluidendheid verboden.

S. 73. Vele deelwoorden nochtans, ook die uit kracht van hunne beteekenis voor vergrooting vatbaar zijn, nemen de voorgeselde uitgangen niet aan. Zoo wil het gebruik niet, dat men beminnender, beminnendste van beminnend, of beminder, bemindste van bemind vorme, en zoo in vele andere. In dergelijke gevallen gebruikt men meer ter aanduiding van den vergrootenden, en meest van den overtreffenden trap, van welke omschrijvingen men zich sommigen ook bedient bij woorden, in welke het gebruik de meergenoemde uitgangen niet verwerpt.

S. 74. Bij samengestelde bijvoegelijke naamwoorden neemt alleen het laatste lid der samenstelling de vergrootende uitgangen achter zich, als weldadiger, weldadigst van weldadig; grootmoediger, grootmoedigst van grootmoedig. Men zegge en schryve derhalve ook goedkooper, goedkoopst van goedkoop, niet, zoo als sommigen willen, beterkoop, bestkoop.

E. Over de telwoorden.

S. 75. De telwoorden dienen, om eene hoeveelheid van zekere dingen aan te duiden. Zij drukken of een bepaald, of een onbepaald getal uit, en worden overeenkomstig hier mede, in bepaalde, en algemeene verdeeld.

S. 76. Bepaalde telwoorden zijn die, welke de hoofd- of grondgetallen aanduiden, als een, twee, drie, tien, twintig, honderd, enz. Ditzelfe zijn deels mondelwoorden (of althans die daarvoor kunnen gehouden worden), als een,

twee, drie, vier, vijf, enz.; deels afgeleide, als twintig, dertig, veertig, enz.; die, met achtervoeging van den uitgang *tig*, van de bovengenoemde woorden afkomen; deels eindelijk samengestelde, als *af* (eenlij), *twants* (twalij), dertien, veertien, enz.

S. 77. Het telwoord *een* wordt als het lidwoord verbogen, en onderscheidt zich van hetzelfde alleen daardoor, dat het den nadruk der uitspraak ontvraagt. Het lidwoord *de* voor opheldende, neemt het, in alle drie geslachten, de *v* aan, en heeft in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht des eenen, of van den eenen, van het eene. Hetzelfde geldt, wanneer eenig voornaamwoord, als *deze*, *die*, *mijn*, enz. vooropkomt, metgeaders wanneer het, in vereeniging met het bepaalde lidwoord, of eenig voornaamwoord, vóór een zelfstandig naamwoord komt, als *de* of *die* eene man, het of *die* eene paard, enz.

S. 78. De overige bepaalde telwoorden blijven, vóór zelfstandige naamwoorden geplaatst, altijd onverbogen, als twee mannen, drie vrouwen, twintig schepen, honderd guldens, enz.

S. 79. Zij zijn echter, in sommige gevallen, voorverbuiging vatbaar, wanneer zij namelijk, of achter een persoonlijk voornaamwoord, of geheel op zich zelve staan, als zij kwamen met hien viere; wij verdeelden het onder ons twintig gen; na viere, na zes, dat is, na vier, zes uren; men ver sloeg de bij dliizenden, enz.

S. 80. De bepaalde telwoorden komen ook, sommigen, als op zich zelve staande zelfstandige naamwoorden voor, zoo in het vrouwelijke als onzijdige geslacht, bij voorbeeld, ik heb de drie, gij de een, hij de zes gegroid; hij heeft drie tienen; het honderd kost vier gilden, enz. Hoe zegt men ook een yro,

te twintig, een kleine tuisend.

S. 81. Ook laten zich zelfstandige naamwoorden, op *ix* uitgaande, van de telwoorden afleiden, als een zestiger, dat is een man van zestig jaren, of ook een schip van zestig stukken geschut.

S. 82. Beide beteekent zoo veel als alle twee. Het wordt gebruikt, wanneer twee dingen te samen genomen of als te samen genomen beschouwd moeten worden, en komt meestal in het meervoudige getal en als bijvoeglijk naamwoord voor, als beide handen gebruiken, aan beide roer door *ijgel*. Sommigen echter wordt het zelfstandig gebruikt, als hij zijn beiden arm, geen van beiden heeft het gedaan; het geschiedt met beiden goedvinden. In een enkel geval ook, wordt beide met een werkwoord in het enkelvoudige getal vereenigd, wanneer het namelijk door het *en* en het ander verklaard kan worden, als hij spelde en konij, maar beide was even gebrekkig.

S. 83. Eindelijk worden de telwoorden ook met half, halve, *ix* samengesteld, als onderhalve stuijer, derdehalf el laken, *ix*, vindhalf min gaans. *ix*terhalf wordt, ter aanduiding van eene bekende geldsoort, ook zelfstandig gebruikt.

S. 84. De algemeene telwoorden, door welke geen bepaald getal wordt aangeduid, dezatten of alle unken, den onbepaald, als al, ieder, iegelijk, elk, geen; of een groot gedeelte van dezelve, als veel, menig; of slechts een klein gedeelte, als weinig, enig, ettelyke, sommige.

S. 85. Ontrent al, alle hebben mij enige aanmerkingen te maken. De eerste is, dat al, voor het hepalen, de lidwoord, of ook voor een voor-naamwoord geplaatst, onverbogen blijft, als hij deed al den arbeid; al de menschen van die plaats, al der heerlijke nitigten; al mijns hoop,

ont. Eene andere aanmerking, betreft het onderscheiden gebruik van alle voor enkelvoudige zelfstandige naamwoorden. Wanneer namelijk deze in een verdamelen, den of meervoudigen ten geberigt worden, blijft alle onverbogen, als aan alle kant, alle dag, int. voor aan alle kant, alle dagen. Daarentegen wordt alle verbogen, wanneer het, in de beteekenis van ieder, bij een enkelvoudig zelfstandig naamwoord voorkomt, als ik mensch wal, len voorspoed; hij geeft zich over aan allen wellust. Eindelijk zij nog aangemerkt, dat alle gemeentlijk voor zelfstandige naamwoorden in het meervoudige geslacht geplaatst wordt, als alle menschen moeten sterven, de nietigheid aller wereldlijke goederen, of ook bij persoonlijke of aanrijzende vermaamwoorden gevoegt wordt, in welk geval het achter dezelve staat, als zij allen, deze allen hebben het verklaard. Het zal verder nauwelijks hervordering behoeven, dat alle, in het laatste geval, de verbuiging der zelfstandige naamwoorden aanneemt, welke het insgelijks voor, krijgs, wanneer het op zich zelve staat, bij voorbeeld, allen komen hierin overeen; zijn huns staat voor allen open.

S. 86. Elk, ieder, enig, menig, en geen worden, bij zelfstandige naamwoorden gevoegt, op de wijze der bijvoeglijke verbogen. Op zich zelve staande, zijn elk, ieder, gelijk mede elk een, een ieder, waaraan, iegelijk en een iegelijk, in de verbuiging, elks, ieders, elk eens, eens ieders of eens ieders, ieders, iegelijks, en eens iegelijks of eens iegelijks. Het deze woorden hebben, uit kunnen aanb, geen meervoud.

S. 87. Veel en menig slijven doorgaans onverbogen, en ontvangen een tweeden naamval achter zich, die

echter in sommige gevallen bijzonder bij woorden van het
meestelijke geslacht en in het meervoud, niet kennelijk
is, als veel goeds, weinig nult, veel vreugde, weinig vreespoets, veel
hoopden, veel kunnen, voor weinig dagen, zoo ook een weinig rijns,
ent. Hetzelfde geldt omtrent meer en minder, als meer
gelds, minder vreugde, meer menschen, minder zorgen. — Val
echter words ook dikwerf voor zelfstandige naamwoorden,
in het meervoud, op de wijze der overige bijvoegelijke naam-
woorden verbogen, als vele menschen, vele goederen, ent. —
Hetzelfde heeft omtrent weinig plaats, wanneer daar voor
het bepallende lidwoord, of ook een voornaamwoord komt,
als de weinige moete, het weinige goed, deze weinige redenen, die
weilige voorlong, ent.

S. 88. Vele, weilige, op zich zelve staande, nemen, gelijk
de verdere bijvoegelijke naamwoorden, de v, het kenmerk
der zelfstandige, aan, als velen hebben het gehoord, weiligen
ter harte genomen. Die letter words mede echter w,
nige, sommige, ettelijke genoemd, wanneer zij geen zelfstan-
dig naamwoord bij zich hebben, doch hiermede verbon-
den, volgen zij de verbuiging der bijvoegelijke. Voorts
moet omtrent al deze woorden, met uitzondering van
weinig, nog aangemerkt worden, dat zij, in den twee-
den naamval van het meervoud, op v eubigen, het,
zij zij met, of zonder een zelfstandig naamwoord voor,
komen, als veler, of veler menschen begeerte, eniger, sommiger,
etteliker, of ook eniger, ent. menschen handelwijze. Hetzelfde is
toepasselijk op beide, alle, als beider, of beider eaderen trouwe-
long, aller, of ook aller menschen lot.

F. Over de voornaamwoorden.

S. 87. Eene andere soort van woorden, tot welke mij
thans gevorderd zijn, draagt den naam van voornaam-
woorden, als dezulke, die voor of in plaats van de zelfstan-
dige naamwoorden gesteld worden. Men bemerkte
namelijk, bij de vorming der talen, spoedig, dat het ten
iusterste lastig, onbekagelijk, en tot duisterheid en ver-
warring, hoogst aanleidingijk was, een zelfstandig naam-
woord, het voornwerp des gespreks uitdrukken, zoo dikwijls
te herhalen, als deszelfs aanduiding, in den voortgang
der rede, noodzakelijk was, en vond daarom eene soort
van woorden uit, waardoor men het eens dekenbe en
genoemde voornwerp, in deszelfs onderscheidene betrekkin-
gen met opzigt tot den samenhang der rede, korter, ge-
makkelijker en zekerder kon aanduiden. Dieren dien-
st nu bevielen de voornaamwoorden, welke, uit dien hoof-
de, niet het minst gemigtig deel der rede uitmaken.
Men onderscheidt dezelve gemeenlijk in zes soorten, name-
lijk, persoonlijke, nederkerende, betittelijke, vragende, aanwijzende
en betrekkelijke. Zij zullen over iedere dezer soorten
afzonderlijk spreken.

1. Over de persoonlijke voornaamwoorden.

S. 90. De persoonlijke voornaamwoorden zijn drie in getal, ge-
lijk de personen, tot welke aanduiding zij dienen moeten.
Het eerste drukt den persoon uit, die spreekt, het tweede dien,
tot welken gesproken words, het derde dien, van welken ge-

spoken words. Het laatste is van het uitgestrekte gebruik, daar het alle, zoo levende als levende, voorwerpen aanduidt, die in de taal, als merken te weten, voorkomen. De eerste of sprekende persoon words hij ons, in het enkelvoud, door ik, in het meervoud, door wij, de tweede of toegesproken persoon, in beide getallen, door jij de derde persoon, of het afwezend onderwerp des gespreks, in het enkelvoud, naar het verschil der geslachten, door hij, zij of het, in het meervoud, door zij uitgedrukt. De opgegevene voor-naamwoorden echter ondergaan, in de verhuizing, nog verschillende veranderingen, of linker worden, in de onderscheidene naamvallen, door andere woorden veruangen, die mij thans nog nader moeten doen kennen.

§. 91. De eerste persoon dan words, in de beide getallen, dus verbogen:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. Naamval. Ik.	wij.
2. ———— Mijns, mijner, of van mij.	Onser, of van ons.
3. ———— Uij, of aan mij.	ons, of aan ons.
4. ———— Mij.	Ons.

§. 92. De verbuiging van den tweede persoon is, als volgt:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. Naamval. Gij.	Gij.
2. ———— Uws, uwer, of van u.	Uwer, of van u.

3. Naamval. U, of aan u.	U, of aan u.
4. ———— u.	U.

§. 93. Bij den eersten en tweeden persoon was de geslachtsbepaling onnoodig, omdat hier het geslacht van zelf genoeg kennelijk is, doch bij den derden was dezelve noodzakelijk, naasom dan ook onze taal driesleus uitdrukt, king, ter aanduiding van dien persoon heeft. Zie hier de verbuiging, in het enkel- en meervoud, voor de drie geslachten:

Mannelijk.	Onkelvoud. Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Hij.	Zij.	Het.
2. Zijns, zijner, of van hem.	Harer, of van haar.	Van het.
3. Hem, of aan hem.	Haar, of aan haar.	Hes, of aan het.
4. Hem.	Haar.	Het.
Meervoud.		
1. Zij.	Zij.	Zij.
2. Hunner, of van hen.	Harer, of van haar.	Hunner, of van hen.
3. Hun, of aan hen.	Haar, of aan haar.	Hun, of aan hen.
4. Hen.	Haar.	Hen.

§. 94. De beide vormen van den tweeden naamval, mijns en mijner, uws en uwer, kunnen onbepaald, zonder onderscheid van geslacht, gebruikt worden. Men

mag echter ook mijns en uws voor het mannelijke, mijner en uwer voor het vrouwelijke betreffen. Hijns en zijner zijn natuurlijk heiden alleen ter aanduiding van een mannelijk persoon geschikt. Velen echter geneen aan het eerste den voorrang. Ter opheldering van het hier gezegde zij met een woord aangemerkt, dat mijns, mijner, uws, uwer, zijns, zijner, eigenlijk tweede naamvallen zijn van de heftelijke voornaamwoorden mijn, uw, zijn, welke mannelijke of vrouwelijke vorm schijnt af te hangen van eenig vermenigen helpstaandig naamwoord van het mannelijke of vrouwelijke geslacht.

S. 95. Zij dat thans, zoo in het enkelvoud als meervoud, gebruikt wordt, is, in zijnen oorsprong, alleen meervoudig. Voor het enkelvoud was oudtijds diu, en in de verlegene naamvallen diu in gebruik; dan eene soort van nellenendheid is oorzaak geweest, dat men, in navolging der Franschen, diu diu en diu diu ten gebruik gesteld, en verkoren heeft, in beide getallen, zich van het meervoudige zij te bedienen.

S. 96. Min en hen zijn eigenlijk niet dan door dialektverschil onderscheiden, en mogen diis, in den derden en vierden naamval, onverschillig gebruikt worden. Het gebruik echter heeft gewild, dat het eerste in den derden, het andere in den vierden naamval soude gebruikt worden. — Voor haar zegt men ook, volgens eenen anderen tongval, houw, dat echter slechts in een enkel geval ter vermyding van eene onaangename klanksherhaling, gebruikt wordt.

S. 97. Ter onbepaalde aanduiding van den derden persoon, vooral in het meervoud, dient het moor,

dje men, dat van gelijken oorsprong is met man, mensch, en dus eigenlijk menschelijke persoonlijkheid. Desgelijks wordt iemand onbepaald van een persoon gezegd, welk woord geene andere verbuiging heeft, dan die van iemand, in den tweeden naamval.

2. Over de nederkeerige voornaamwoorden.

S. 98. Nederkeerige voornaamwoorden zijn de doodanige, van welke men zich bedient, wanneer de werking van een persoon of eene zaak op den werker zelven, of het onderwerp der rede terugkeert. Wij beritten daarvan eigenlijk slechts één, en dit nog alleen voor den derden en vierden naamval, waarkij het gebruik van een dergelijk voornaamwoord ook alleen, of voorname-lijk te pas kan komen. Dit ééne, eigenlijk gezegde, nederkeerige voornaamwoord heet zich en wordt, in de twee genoemde naamvallen, in alle geslachten, toornel in het enkel- als meervoud, gebruikt, als de man heft zich voor het hoofd geslagen, de vrouw heft zich het haar uitgetrokken, de kindedren heb, diu sich beleid, de vinken hebben sich in het net verward.

S. 99. Wanneer, bij den eersten of tweeden persoon, de werking tot den werker zelven betrekking heeft, of tot hem wederkeert, bedient men sich van de persoonlijke voornaamwoorden, als ik heb mij gewasschen, gij moet u schamen. Doch, bij den derden persoon zou het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord onzekerheit en verwarring kunnen baren, en daarom heeft men hiervoor het nederkeerige sich in gebruik gesteld.

S. 100. Om de bovengemelde terugkeering nog na,

drákkelijker aan te dáaken, noegt men, sommijlen, toe bij het medekeerige, als inzonderheid bij de voornaamwoorden van den eersten en tweeden persoon, het aan zijten d'voor-naamwoord zelf, als ik wil mij zelven niet drijspreken, gij hebt het niemand, dan u zelven, te mijten, hij graapt zich zelven een klak.

S. 101. Eindelijk zij nog met een woord aangemerkt, dat ook de betittelijke voornaamwoorden zijn, hún en haar eene betekenis hebben, die medekeruig is, of te rugkeert tot den werker zelven, of het hoofdbonderwerp der rede. De nadere verklaring hiervan, welke eijgenlijk tot de voorvoeging behoort, is te vinden in de Dijkstra's, door d'ere Schaatschappij uitgegeven, bl. 23.

3. Over de betittelijke voornaamwoorden.

S. 102. Betittelijke voornaamwoorden noemt men die, welke geschikt zijn, om eenig voorwerp aan een' persoon of eene zaak toe te eighenen, als ik heb mijne kinderen hartelief; de duigdrame heeft God tot zijn' beschermer; wij hebben ons geld dergeens daaraan besteed. Zij komen van de persoonlijke voornaamwoorden af, en mogen als daarvan gevormde bijvoegelijke naamwoorden beschouwd worden. Ook schikken zij zich, gelijk deze, in húnne verbuiging, naar de zelfstandige naamwoorden, met welke zij vereenigd worden.

S. 103. Mij en ons hebben betrekking tot den eersten persoon, in het enkel- en meervoud; wi tot den tweeden persoon, in beide getallen; hij en hún eighenen iets toe aan den derden persoon, het eerste aan een' enkelen, het laatste

aan meederen; doch zij worden alleen gebruikt in betrekking tot woorden van het mannelijke of onzijdige geslacht, terwijl voor die van het vrouwelijke, in beide getallen, haar geberigd wordt. Deze laatste onderscheiding, welke aan de voordrags-geene geringe duidelijkheid bijzet, is iets, dat onze taal boven vele andere vooruit heeft. Voor het betittelijke haar kan men ook hún zeggen; doch alleen in het geval, waarvan boven S. 96 gesproken is.

S. 104. Om de verbuiging der betittelijke voornaamwoorden te doen kennen, zullen wij die van mijn hier laten volgen.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Mij.	Mijne.	Mijn.
2. mijns, of van mijnen.	Mijner, of van mijne.	Mijns, of van mijn.
3. Mijnen, of aan mijnen.	Mijne, mijner, of aan mijne.	Mijn, mijnen, of aan mijn.
4. Mijnen.	Mijne.	Mijn.

Meervoud.

1. Mijne.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslachts.
2. Mijner, of van mijne.		
3. Mijnen, of aan mijne.		
4. Mijne.		

S. 105. Ons, uw, zijn, hun en haar hebben dezelfde hui-
ging. Bij het eerste heeft alleen dit verschil plaats, dat
men in den eersten naamval van het mannelijke
gestlacht, ook in het enkelvoud, onze zegt, als onze vader,
enz. Dat kind in de verhuiging eene tweede w aanneemt,
zal naamtelijks herinnering behooven.

S. 106. Eindelijk zij nog aangemerkt, dat vóór de be-
zettelijke voornaamwoorden ook het bepalende lidwoord
de geplaatst words, als de mijne, de zijne, de uwe, enz. Zoo
zegt men dit is niet uwe pen, maar de mijne, dit boek is niet het
uwe, maar het zijne.

4. Over de vragende voornaamwoorden.

S. 107. Voornaamwoorden, geschikt om eene vraag aan
te duiden, dragen den naam van vragende voornaamwoor-
den. Zij zijn wie, wat, welke en hoedanige. Mer wie vraagt
men onbepaald, naar personen, als wie heeft u dat gezegd? wien
behoort die buitenplaats? — Wat words nog onbepaalders gebrui-
kt, om naar allerlei onbekende voorwerpen te vragen, als
wat zoekt gij? wat heeft men u verhaald? — Welke dient, om meer
bepaald naar personen of zaken te vragen, als wie heeft dat
huis gekocht? mijn neef. Welke neef? — Wat hebt gij gehoord? eene
goede tijding. welke tijding? — Hoedanige eindelijk words gebrui-
kt, wanneer men, bij zijne vraag, eigenlijk den aard of de
hoedanigheid van een persoon of eene zaak bedoelt, als
hoedanige man, hoedanige vrouw heeft u dat gezegd? hoedanig huis is
daar gebouwd?

S. 108. Wat words ook meermalen vóór een zelfstandig
naamwoord, zonder onderscheid van geslacht of getal, geplaa-

st, en dient, in dat geval, om eene meer bepaalde vraag te
doen, als aan wat tafel hebt gij geeten? met wien hebt gij daar? met wien
gingen daar voorbij? Om nog bepaalder te vragen, plaatst
men achter wat wel eens het voorzetsel voor, en het onbepa-
lend lidwoord uw, of ook wel alleen het eerste, als wat voor een man is
dat? wat voor wien hebt gij gedronken? Bij het meervoud valt een
natuurlijk altijd weg. Voorts words dit lidwoord, tot het
zelfde einde, ook geplaatst achter mijn en hoedanig, die, in
dat geval, altijd onverbogen blijven, als welk eene belooning, wien,
of gij vertalingen? hoedanig eene geaardheid heeft u vriend? En het
bijzonder words welk een bij een uitroep van verwondering ge-
bruikt, als welk een man is dat!

S. 109. Entrent wat moeten mij voorts nog aanmerken,
dat het, op zich zelf staande, geen voorzetsel vóór zich an-
vangt; maar dat men, in stede van aan, met, voor wat, zeg-
gen moet naaraan, waarmede, waarvoor.

S. 110. Frans moeten mij de verhuiging van wie en wat,
nu nog doen kennen. Deelre is, als volgt:

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Wie.	wie.	dat, dit words niet verbogen.
2. Wiens, of van mien.	wie, of van wie.	
3. Wien, of aan mien.	wie, of aan wie.	
4. Wier.	wie.	
Meervoud.		

- Mann. en Vrouwel.
1. Wie.
 2. Wie, of van wie.
 3. Wie, mien (*), of aan wie.
 4. Wie.

Enzijdig.
Zonder meervoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Enzijdig.
1. welke.	welke.	welk.
2. welke, of van welke.	welker, of van welke.	welks, of van welk.
3. welke, of aan welke.	welke, of aan welke.	welk, welken, of aan welk.
4. welke.	welke.	welk.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Enzijdig.
1. welke.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslachts.
2. welke, of van welke.		
3. welke, of aan welke.		
4. welke.		

5. Over de aannijpende voornaamwoorden.

§. 111. Aannijpende voornaamwoorden zijn die, welke die,

(*). Mien-echter noois voor het vrouwelijk geslacht.

nen, om zekere voorwerpen, als met den vinger, aan te wijzen. De voornaamste, die men daartoe gemeenlijk brengt, zijn deze, die, gene, degene, diegene, dezelv, dezelvde, zilke, zekere, des, gelijke, dergelijke, dardanige, zoodanige.

§. 112. Deze, die, gene dienen ter onderscheiding van personen en zaken, als in de algemeene verwarring heest deze zijn hoed, die zijn stek, gene zijn mantel verloren. Deze en gene beteekent ook dikwerf zoo veel als de ene en andere, als ik heb deze en gene kleinigheden voor mijn kind gekocht. — Voorts wordts gene van iets afgelegens gebruiks, in tegenstelling van deze, dat op iets nabijgelegens ziet, als aan deze tijde der rivier stonden de Romeinen, aan gene de Germanen. Ook wordts gene van een afgelegenen tijde gebruiks als in gene gelukkige dagen.

§. 113. Deze wordts op de volgende wijze verbogen:

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Enzijdig.
1. Deze.	Deze.	Dis.
2. Dezes, of van dezen.	Dezer, of van deze.	Dezes, of van dis.
3. Dezen, of aan deren.	Deze, dezer, of aan deze.	Dit, deren, of aan dis.
4. Dezen.	Deze.	Dis.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Enzijdig.
1. Deze.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslachts.
2. Dezer, of van deze.		

3. Deien, of aan
deie.

4. Dere.

S. 114. Die, dat words verbogen als *mie*, *mae*. — De ver-
buiging van *gene* is, als volgt:

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>gene</i> .	<i>gene</i> .	<i>gene</i> .
2. <i>genes</i> , of van <i>genen</i> .	<i>gener</i> , of van <i>gene</i> .	<i>genes</i> , of van <i>gene</i> .
3. <i>Genen</i> , of aan <i>genen</i> .	<i>Gene</i> , <i>gener</i> , of aan <i>gene</i> .	<i>Gene</i> , <i>genen</i> , of aan <i>gene</i> .
4. <i>genen</i> .	<i>gene</i> .	<i>gene</i> .

Meer-voud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Gene</i> .	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke ge- slacht.
2. <i>Gener</i> , of van <i>gene</i> .		
3. <i>genen</i> , of aan <i>gene</i> .		
4. <i>Gene</i> .		

S. 115. *De* en *die* gene hebben eene dubbele ver-
buiging, daar de *en* die op de wijze der *woorden* en *gene*
naar het *struks* opgegevene voorbeeld verbogen words.
Gelyke dubbele verbuiging zullen mij *struks* in *de* *de*,
en *de* *de* opmerken.

S. 116. *De* *de* liet op een' persoon, of eene zaak, waarvan ge-
sproken is, als ik s'oud den tuin open, en ging in den *de*. *De*,
de heeft meer nadruk, en duidt aan, dat geen ander de
doeld words, dan die, van wien gesproken is, als ik ontmoette
den *de* man, die mij den vorigen dag was tegengekomen, en sprak
met den *de*. — Voor het onzijdige *de* zegt men dikwerf,
zij verkorting, het.

S. 117. Wij laten hier de verbuiging van *de* volgen,
waarin tevens die van *de* *de*, welke slechts in eene enkele *de*,
zonderheid verschilt, gelijk die van *het*, *de*, gekend kan wor-
den.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>De</i> .	<i>De</i> .	<i>De</i> .
2. <i>De</i> <i>de</i> , <i>de</i> , van, of van den <i>de</i> .	<i>De</i> <i>de</i> , of van <i>de</i> .	<i>De</i> <i>de</i> , <i>de</i> , of van <i>de</i> , <i>de</i> .
3. <i>Den</i> <i>de</i> , of aan den <i>de</i> .	<i>De</i> <i>de</i> , <i>de</i> <i>de</i> , of aan <i>de</i> .	<i>De</i> <i>de</i> , of aan <i>de</i> .
4. <i>Den</i> .	<i>De</i> .	<i>De</i> .

Meer-voud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>De</i> .	Zoo als in het en- kelvoud.	Gelyk het man- nelijke.
2. <i>De</i> <i>de</i> , of van <i>de</i> .		
3. <i>Den</i> <i>de</i> , of aan <i>de</i> .		
4. <i>De</i> .		

De bijzonderheid, waarin de verbuiging van deelyde van die van dezelve verschilt, is, dat in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht geene tweederlei verbuiging plaats heeft, maar alleen dezelvden geregeld wordt.

6. Over de betrekkelijke voornaamwoorden.

S. 118. Betrekkelijke voornaamwoorden zijn de hoedanige, die betrekking hebben op personen of zaken, van welke te voren gesproken is. Daartoe behooren welke, denelke, die, wie, als de koning de man, die in dat getuigt heeft; hij verloor den dierbaarsten schat, dien of welken hij op aarde bezat; de nachtegaal zingt met eene stem, wier of welker lieflijkheid elk bekoort, enz.

S. 119. Vient die en wie verdient aangemerkt te worden, dat het eerste niet dan in den eersten en vierden naamval, het tweede schier alleen in de verbogene naamvallen en met voornamelijk in den tweeden en derden, gebruikt wordt. Ook moeten wij hier waarschuwen tegen den mislag der genen, die wiens, dat alleen tot het mannelijke geslacht behoort, ook in het onzijdige, voor welke, gebruiken.

S. 120. De verbuiging der oppegene voornaamwoorden is, in het voorgaande, reeds aangemerkt. Het min gebruikelijke denelke is, in verbuiging, aan dezelve gelijk, met uitsondering van den tweeden naamval, waar men alleen des, welken, niet deswelks, zegt.

G. Over de werkwoorden.

1. Dertien aards

S. 121. Wij zijn thans tot het gemingligt deel der taal of rede, en dus tevens de ruimste stoffe tot sondersing van de menschelijke schranderheid oplevert, het werkwoord namelijk, gevorderd. Hetzelve dient in het algemeen, om datgene uit te drukken, wat men van een persoon of eene zaak wil zeggen, en is derhalve in iederen volzin onontbeerlijk. Meer bepaaldelyk worden door de werkwoorden de werking, het bestaan, het lijden, het worden, de beweging, rust, en wat dies meer zij, van de voorwerpen aangeduid. Bij een naamwoord, zij toezijs onderscheidt men, in zijne beteekenis, twee hoofdraken, de uitdrukking namelijk van keere gesteldheid, werking of hoedanigheid van een voorwerp, en de verzekering, dat die gesteldheid, werking of hoedanigheid met der daad aan hetzelve toebehoort. Dit laatste maakt het eigenlyke meken van het werkwoord uit, en wordt door het meken, meent hijs aangeduid, hetwelk daarom ook door velen, niet ten onrechte, het werkwoord bij uitnemendheid, of het helpstaand, dat werkwoord genoemd wordt. Hetzelve ligt inderdaad, bij ieder werkwoord, ten grondslag. Immers, wanneer ik zeg het paard loopt, de koning schijnt, zoo druk ik hetzelve uit, alsof ik zeide het paard is loopende, de koning is schijnende.

S. 122. Gelyk de zelfstandige naamwoorden voor verbuiging vatbaar zijn, zoo nemen de werkwoorden insgelijks, door middel der dijsenaamde verbuiging, onderscheidene veranderingen aan. Door dit middel namelijk wordt: 1) de pers,

soon, die iets bedrijft, ondergaat of zich in zekere gesteldheid de-
vinds; 2.) de tijd, wanneer; en 3.) de wijze van het voorstel uit-
gedrukt. Er zijn talen, waarin deze drie bijzonderheden al-
leen door onderscheidene veranderingen in het werkwoord zelf
worden uitgedrukt; doch de oude heeft daartoe ook nog meer
andere hulpmiddelen noodig, gelijk ons in het vervolg na-
der blijken zal.

2. Soorten van werkwoorden.

§. 123. Men onderscheidt in onze taal, gelijk in de
meeste, doorgaans vijf soorten van werkwoorden, de bedrij-
vende namelijk, lijdende, wederkerige, onzijdige en onpersoonlijke.

§. 124. Door bedrijvende verstaat men die werkwoorden,
door welke eene werking wordt uitgedrukt, die op een an-
der voorwerp overgaat, als de meester onderrijft zijne leerlingen,
de timmerman bouwt het huis. De werkwoorden onderwijzen, bou-
wen, namelijk, duiden een bedrijf aan, dat niet volledig is, ten
zij men tevens het voorwerp kenne, dat onderwezen, gebouwd
wordt.

§. 125. Lijdende werkwoorden zijn die, waarbij het voorwerp
der werking, als zekere handeling van een ander ondergaat,
de, wordt voorgesteld, als de leerlingen worden door den meester on-
derricht; het huis wordt door den timmerman gebouwd. Eigenlijk in-
tusschen is dit meer een bijzondere vorm, dan eene afsonder-
lijke soort van werkwoorden, daar alle bedrijvende, uit den
werkenden, in den lijdenden vorm kunnen overgebracht wor-
den, zoo als de bijgebrachte voorbeelden leeren. Verder zij
nog aangemerkt, dat de Nederduitsche werkwoorden eigenlijk
door verwoeging, geen lijdenden vorm hebben, maar dien al-

leen, door vereeniging van de hulpwoorden zijn en wor-
den met het deelwoord, erlangen.

§. 126. De diogenaanse wederkerige werkwoorden ma-
ken eigenlijk een onderdeel der bedrijvende uit. Men geeft
dien naam aan zulke werkwoorden, meer werking niet over-
gaat dan op den werkenden persoon, als zich beroemen, zich
behalpen, zich berispen, zich schamen, zich vergiffen en reinige
andere. In eenen ruimeren zin en min nauwkeur-
zig, kan men ook de meeste bedrijvende werkwoorden we-
derkerige noemen, voor zoverre zij hunne werking een-
keer op den handelenden persoon zelve, als op een ander vo-
ormerp, kunnen overbrengen, hij doorbeeld, zich waschen,
zich beminnen, zich branden, zich mijden, enz.

§. 127. Er is, buiten de genoemde, nog eene talrijke
klasse van werkwoorden, die men onzijdige noemt, omdat
zij noch tot de bedrijvende, noch tot de lijdende kunnen
gebracht worden, maar eene middelsoort tusschen beide vor-
men. De werkwoorden, die tot deze klasse behooren, geven
of eene bedrijf te kennen, doch dat niet tot een ander vo-
ormerp overgaat, als loopen, wandelen, enz.; of ook zulk een
bedrijf, waarvan het lijdende voorwerp in het werkwoord zelf
is opgesloten, als muisen, muizen vangen, vischen, ritsch van-
gen; of eene eigenschap, als glimmen, gloeijen, verbleeken; of
een toestand, als zitten, staan, liggen, rusten, enz.

§. 128. Onpersoonlijke werkwoorden, eindelijk, worden
de zoodanige genoemd, die, uit hoofde van hunnen aard
en beteekenis, geen der persoonlijke voor-naamwoorden,
ik, jij, hij of zij, vooropnemen, als het dondert, regent, snee,
lout, enz.; het berouwt, spijt, verdriet, mij, u, of hem, zij welke
de persoonlijke voor-naamwoorden, in den verbogenen

naamval, achter het werkwoord komen.

S. 129. De benaming van onpersoonlijke is echter minder gepast, voor zoverre zich eigenlijk geen werkwoord, zonder werkenden persoon, laat denken, en in de Taalkunde niet alleen de mensch, maar ook alle voorwerpen in de natuur, levende of dood als levende, als handelende beschouwd en voorgesteld worden. Dus bekleedt in het zeggen het smart, of berouwt mij dit gedaan te hebben, de onbepaalde wijze de plaats van den derden persoon, alsof men zeide dit gedaan te hebben berouwt, of smart mij. In de uitdrukkingen die duid berouwt, of smart mij, neemt het telystandige naamwoord de plaats van den derden persoon in. Het sneuws, hagels, bliksems, enz. beteekent hetlyde, als daar is sneuwt, hagel, bliksem. Een zoo is het gelegen met den lyden den vorm der onzijdige werkwoorden, welke, omdat zij hinnen werking op geen ander voorwerp overbrengen, uit den aard, in dien vorm geen merken persoon voor zich dielden. Dus genen de iet, drinkingen daar words geslapen, gemiddeld, enz. zoo veel te ken, nen, als hetgeni daar gedaan word, is slapen, wandelen, enz.

3. Nadere rangschikking der nederduitsche werkwoorden ten aanzien van hinnen verwoeging.

S. 130. De Nederduitsche werkwoorden zijn voortis nog in twee hoofdrangen onderscheiden naar de verschillende verandering, die zij, in den onvolmaakt verledene tijd en het lyden de deelwoord, ondergaan. Die tot den eersten hoofdrang behooren, worden ongelijkloeyende, die van den tweeden gelijkloeyende genoemd. Blij

tendien zijn er nog eenige werkwoorden, die, in hinnen verwoeging, van de gewone regelmaat afwijken, en dit dien hoofde den naam van onregelmatige dragen.

S. 131. Ongelijkloeyende werkwoorden zijn die, welke, bij hinnen verwoeging, in den onvolmaakt verledene tijd en het lyden de deelwoord, hetzij in den eersten alleen, hetzij ook in beide, van wortelklinker veranderen, als geven, gaf, gegeven; drijven, dreef, gedreven; spreken, sprak, gesproken. Men kan uis deze voorbeelden nog leeren, dat het lyden de deelwoord het voorvoegsel ge vooropneemt, en, even als de onbepaalde wijze, op en eindigt, als mede, dat in sommige werkwoorden de wortelklinker, bij het deelwoord, eene andere vermindering ondergaat, dan bij den onvolmaakt verledene tijd. Ten aanzien van het voorvoegsel ge moet verder nog worden aangemerkt, dat het telne weg, vals bij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een onscheidbaar voordeel zijn samengesteld, als beliden, niet begeleden, van belijden; beschreven, niet begeschreven, van beschrijven, enz.

S. 132. Gelijkloeyende werkwoorden zijn die, welke hinnen wortelklinker steeds onveranderd behouden. De onvolmaakt verledene tijd van deze werkwoorden wordt gevormd door achtervoeging van de of te achter het zakelijke deel van derelne, en het lyden de deelwoord door achtervoeging van de enkele d of x, en voorvoeging van ge. Dus komt, op de voorgestelde wijze, van liet, het zakelijke deel van leven, de onvolmaakt verledene tijd leefde, en het deelwoord geleefd; van smaken, het zakelijke deel van smaken, smaakte en gesmaakt; van hoor, het zakelijke deel van hooren, hoorde en gehoord; van hoop, het

rekelyke deel van hopen (hoop waarden), hoopte en gchoopt, enz.
Ook geregeld omtrent de meervalling van het voorvoegsel ge
lij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een ontsheid,
haar voorzettel zijn samengesteld, is ook hier toepasselijk,
als beminde, niet beminde, van beminnen, enz.

§. 133. Enkele werkwoorden zijn deels gelijk, deels
ongelijkvloeiend, of liever zijn van den staat van onge-
lijkvloeiende, door verloop van tijd, tot dien der gelijkvloei-
jende genaderd, als bakken, bakte (ouderlings diek), gebakken;
lachen, lachte (ouderlings loech), gelachen; wreken, wrekte (ouderlings
wrok, wrok), gewroken, en meer andere (*).

(*) Voerandere Taalkenners hebben opgemerkt, dat
de ongelijkvloeiende werkwoorden de oudste zijn, en de
gelijkvloeiende, voor een groot deel, kunnen oorsprong
verschuldigd zijn aan helpstandige naamwoorden, die
van ongelijkvloeiende werkwoorden afstammen.
Zoo komt, bij voorbeeld, slagen, slaagde, geslaagd van
het helpstandige slag, en dit mederom van slaan (oud-
tijds slagen), sloeg, geslagen; rogen, roogde, geroogd van het
helpstandige roeg, en dit mederom van rügen, roog, ge-
rogen, enz.

§. 134. Onregelmatige werkwoorden worden de hoodaai-
ge genoemd, die, in een of meerdere opzigten, van de
genoemde soorten en gemene woordvoeging afwijken,
en in het bijzonder die, welke het onderscheidene werk-
woorden tot een zijn samengesmolten. Dus kan men
slaan, bij verkorting voor slagen, en ik sla voor ik
slaag, sloeg, geslagen; doen en ik doe (voor deden, ik daad),

deed, geduan (voor dedaden), staan en ik sta (voor standen ik
stand); stond, gestaun (voor gestanden), gaan en ik ga (voor gan-
gen, ik gang), ging, gegaun (voor gegangen); zien en ik zie
(voor ziën, ik zig), zag, gezien (voor gezien), tot de onregel-
matige brengen, voor booverne zij door de samenrek,
king, die zij in de aangewekene gevallen ondergaan, van
de gemene regelmaat afwijken. Dergelyks behooren mo-
gen, kunnen en willen tot de onregelmatige werkwoorden,
niet slechts voor booverne zij, in den derden persoon
van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze,
niet, even als de overige werkwoorden, de δ aannemen,
als hij mag, kan en wil; maar ook voor booverne zij, of
althans de beide eerste, in tegenstelling van de meeste
werkwoorden, in de onbepaalde wijze een anderen klink-
ker uertoonen, dan in den tegenwoordigen tijd der aan-
toonende wijze, en bovendien, ook in de onderscheide-
ne personen, eenen verschillenden klinker hebben,
als mogen, ik mag, gij moogt, hij mag; — kunnen, ik kan,
gij kunt, hij kan. Mogen zelfs, nog in een ander op-
zigt, van de gemene regelmaat af, als hebberde, in
den onvolmaakt verledenen tijd, bij alle personen
de δ , die anders alleen achter den tweeden genocgd wor-
dt, als ik mogt, gij mogt, hij mogt. Hetzelfde geldt omtrent
ik, gij en hij vrag. dachs, kroch, plags, roch, van brengen,
denken, koopen, plegen, loeken.

§. 135. Een naam van onregelmatige werkwoorden
dragen inzonderheid de meeste hulpwoorden, dat is, die
werkwoorden, van welke hulp men zich, bij de ver-
voeging bedient. Van deze mag bovenal het werk-
woord zijn dit genoemd worden, als hetwelk uit ver-

scheidene merkwoorden, kennen, zijn, weten, enz. is samen, gesteld, zoo als nader blyken zal, wanneer mij de ver, voeging van hetzelve zullen opgeuen. Ook zullen en hebben mogen onregelmatig heeten. Dus, bij voor, beeld, is de derde persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze van hebben, die heys luids, van het oude merkwoord haren afgeleid; en de onvolmaakt verleden, ne tijd had, hadde, is gesproten uit samenrekking van hadde, hadde, hadde, den onvolmaakt verledenen tijd van het oude haben. Van de onregelmatigheid der beide laatstgenoemde hulpwoorden zal insgelijks nader bly, ken uis de opgave van hunne verwoeging.

4. Over de verwoeging, en bijzonder over de deel, woorden, en over de wijzen en tijden der merkwoorden.

S. 136. Was men door verwoeging te verstaan hebbe, is in het voorgaande reeds verklaard. Er zijn talen, na, anen derelue sijna geheel door verandering van het merkwoord zelf, en vooral van deszelfs uitgang, ge, schiedt; doch in onze taal heeft men daartoe, gelijk me, de reeds werd opgemerkt, de hulp van andere werk, woorden noodig, die, uis dien hoofde, hulpwoorden genoem, md worden. Dese zijn vier in getal, zullen namelijk, hebben, zijn en worden. De laatste komen meer bijkon, der bij de lijdende merkwoorden, of in den lijdenden, stuaas te pas, welke in onze taal eigenlijk geheel ont, breekt, en niet, dan door behulp door merkwoorden, kan worden uitgedrukt. Zullen dient bij alle werk,

woorden, om den toekomenden tijd uis te drücken, als ik zal beminnen, ik zal bemind worden, ik zal lezen, enz. — Zullen words gebruikt, om de verledene tijden aan te deiden, niet slechts in alle bedrijvende merkwoorden, als ik heb of had bemind, maar ook in een groot deel der onzijdige, als ik heb geweld, had gestaan, enz. Doch dit alles zal, in het vervolg, duidelijker worden.

S. 137. De deelwoorden vereischen, in de eerste plaats, ee, nige verklaring, omdat een derelue, bij de verwoeging on, zer merkwoorden, van grooten dienst is. Men kan de, kelve het best beschrijven als van merkwoorden afgeleide sijnvoegelijke naamwoorden, die, om het deel, dat zij aan de eigenschap van beide hebben, den naam van deelwoorden, dragen. Zij zijn twee in getal, het bedrijvende of tegenvoor, zig, en het lijdende of verledene. Het eerste words gevor, md door achtervoeging van de achter de onbepaalde wij, ze, als hoorende, gevende, wende; het tweede door plaatsing van d of t achter het zakelijk deel des merkwoords, en voorvoeging van ge, of rok, bij de ongelijkvloeiende, door den uitgang in, en het voorvoegsel ge, als gehoord, gemaakt, gegeven, gelezen, gesproken. Het laatste, schoon de, orgaans het lijdende genoemd, kan echter, door sijnvoe, ging van habbende, ook als bedrijvend, doch in den ver, ledenen tijd, gebruikt worden, als gehoord, gelezen hebben, de. En eenen lijdenden ten krigts het ook zijnde, het deelwoord van zijn, achter zich.

S. 138. Ter nadere kennis van de verwoeging der merkwoorden, moet men vooral een nauwkeurig be, grip van hunne wijzen en tijden hebben, bij welke na, dere ontwikkeling ook de onderscheiding van getallen

en personen kennelijk zal worden. De *nijken* zijn niet in getal, de onbepaalde namelijk, de aantoonende, gebiedende en aanroegende.

S. 139. De onbepaalde *nijke* is die, welke de handeling van het merkwoord, in eenen algemeenen zin, zonder bepaling van persoon of getal, maar alleen met aanwijzing van tijd, voorstelt, als *hooren*, *gehoord hebben*, *hullen hooren*, waarin zich de tegenwoordige, verledene en toe-komende tijd vertoont.

S. 140. De aantoonende *nijke* is die, waardoor het bedrijf de toestand, enz., door een merkwoord uitgedrukt, naar de verscheidenheid der tijden, rechtstreeks wordt voorge-steld of aangetoond, als *ik hoor*, *waak*, *heb gehoord*, *gewaakt*, *zal hooren*, *maken*, enz.

S. 141. De gebiedende *nijke* wordt gebruikt tot het geven van eenig bevel, of ook om een verzoek, opwekking of vermaning uit te drukken. Daar de persoon, aan wien eenig bevel, verzoek, opwekking of vermaning geschiedt, tegenwoordig is, of voorontenteld wordt te zijn, komt hier geen verschil van tijden, en geen persoon buiten den twee-den, in het enkel- en meervoud, te pas. Dese *ne* wordt hier, in tegenstelling van hetgene bij andere *nijken* geschiedt, achter het merkwoord geplaatst, als *hoor* of *hoort gij*.

S. 142. De aanroegende *nijke* is die, waardoor iets twijfel, achtig of onzeker gezegd wordt, waardoor een mensch, een ne voorwaande, toelating of aansporing wordt uitgedrukt. Zij komt zoo op zich zelve, als ook met voor-plaatsing van voegwoorden, voor, in welke laatste geval zij echter niet van de voegwoorden afhangt, maar

haren grond heeft in het onzekere der voorstelling, als *hij leve*, *ga*, *merke*, *hij doe*, *wat hij wil*, *het zal hem niet gelukken*, *trau*, *chten mij dit te vernemen*, *dat hij leve*, *ach dus ik hem gezien hadde*, *ik spreek*, *opdat ik gehoord worde*, *ik twijfel*, *of het maar zij*, enz.

S. 143. De tijden, tot welke behooring *nijthans* overgaan, zijn vijf in getal, de tegenwoordige namelijk, de onvolmaakte verledene, de volmaakte verledene, de meer dan volmaakte verledene en de toekomstige. Dese hebben, althans in de aantoonende en aanroegende *nijke*, de onderscheiding van drie personen den sprekenden, den toegesprokenen en dien, van wien gesproken wordt, en van het enkelvoudige en meervoudige getal gemeen.

S. 144. De tegenwoordige tijd duidt aan, dat de zaak, waaraan men spreekt, plaats heeft op hetzelfde oogenblik, waarop men spreekt, als *ik merk*, *ik schrijf*, *ik word bemind*, *gij slaapt*, *zij leven*, enz.

S. 145. De onvolmaakte verledene tijd, die, even als de voorgaande, door verandering van het merkwoord help genomen wordt, stelt een zaak voor, die voorbij is op den tijd, waarin men spreekt, maar nog duurde op den tijd, waaraan men spreekt, of duidt een handeling aan, welke nog niet geheel voorbij is, wanneer een andere begint, als *ik merkte*, *ik schreef*, *ik werd bemind*, *toen ik van den man sprak*, *zoo ik hem voor mij staun*.

S. 146. De volmaakte verledene tijd stelt een zaak voor, als geheel geëindigd op den tijd, waarin men spreekt, zonder enig spijgs op eenigen anderen tijd, of eenige andere handeling. Dese *ne* wordt genomen bij de bedrijvende merkwoorden, door vereeniging van het hulpwoord hebben, in den tegenwoordigen tijd, met het

verledene of lijdende deelwoord, als ik had bemind, gemaakt, gegeven, bij de lijdende werkwoorden, door samenvoeging van het hulpwoord zijn, in den aangezienzen tijd, met het zeldre deelwoord, als ik bin bemind, en bij de onzijdige werkwoorden, deels door vereeniging van het hulpwoord hebben, deels door die van zijn met het meer genoemde deelwoord, als ik had gearbeid, geluistend, gepruald, gelegen, geslapen, en ik bin gebleven, ontwaakt, gelonken, gekomen, gedaald, enz. (*)

(*) Men zegt gemeenlijk, dat die onzijdige werkwoorden, welke meer een bedrijf, dan lijdende beteekenen, met hebben, die daarentegen, melker beteekenis meertos de lijdende nadert, met zijn veruoegd worden. Doch deze regel is aan zoo vele uitzonderingen onderhevig, dat derelue den naam van regel geenszins voeren kan.

S. 147. De nuur van volmaakt verledene tijd geeft te kennen, dat eene zaak reeds geheel voorbij was, toen eene andere begon. Derelue wordt op gelijke wijze gevormd, als de voorgaande tijd, door vereeniging namelijk van het hulpwoord hebben of zijn, in den onvolmaakt verledenen tijd, met het verledene deelwoord, als ik had gehoord, gemaakt, ik was bemind, gebleven, enz.

S. 148. De toekomstige tijd beteekent, dat iets zal geschieden, en wordt gevormd door samenvoeging van het hulpwoord zullen met de onbepaalde wijze van een werkwoord als ik zal maken, beminnen. Dan er is nog een tweede toekomstige tijd, welke door vereeniging van het hulpwoord zullen met den verledenen tijd der

onbepaalde wijze gevormd wordt, en te kennen geeft, dat iets toekomstig is op den tijd, waarin men spreekt, doch verleden zal zijn op den tijd, waarvan men spreekt, als ik zal gehoord, gemaakt hebben, enz. Beide deze tijden komen ook in de aanvoegende wijze voor, alwaar de eerste beteekent, dat iets voortaan dadelijk, of op eene onbetreftelijke toekomende is, als ik zoude maken, beminnen, geven, de tweede, dat iets voortaan dadelijk toekomstig geweest is, als ik zoude gemaakt, bemind, gegeven hebben.

5. Voorbeelden van veruoeging.

S. 149. Ter nadere opheldering van het te voren aangemerkte, en ter volledige ontvoering van het gemigtigste der taaldeelen, zullen mij thans eenige voorbeelden van veruoeging laten volgen, en wel, in de eerste plaats, van de hulpwoorden zullen, hebben en zijn, als die in alle werkwoorden voorkomen, en daar, nu van een gelijkvloeiend en een ongelijkvloeiend werkwoord, zoo in den bedrijvenden, als lijdenden staat.

S. 150. Het hulpwoord zullen, dat, volgens de opmerking van geleerde Taalkoepenaars, eigenlijk meken, verpligt zijn beteekent, is alleen in die tijden en wijzen in gebruik, welke noodig zijn, om den toekomstigen tijd uit te drukken. Zie hier derelue:

Onbepaalde wijze.

zullen.

deelwoord.

willende.
aantoonende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.

Meervoud.

Ik zal.

Wij zullen.

Gij zult.

Gij zult.

Hij, of zij zal.

Zij zullen.

Onvolmaakt verledene tijd (*).

Ik hield.

Wij hielden.

Gij hieldes, of hieldt.

Gij hieldes, of hieldt.

Hij, of zij hielde.

Zij hielden.

(* In de meeste spraakkunsten wordt hield, niet als de onvolmaakt verledene tijd der aantoonende, maar als de tegenwoordige tijd der aanvragende wijze voorgesteld. Van deze voorstelling is onnaauwkeurig, en vermaakt twee geheel onderscheidene zaken, deszelfs gebruik namelijk, als hulpwoord ter verhoging van andere werkwoorden, en den tijd en de wijze, die daaraan op zich zelve, bij de verhoging van het werkwoord zullen, eigen zijn. Als onderdeel van dit werkwoord beschouwd, is hield niet anders, dan de onvolmaakt verledene tijd der aantoonende wijze. Voor zullen, namelijk, zeide men eestijds, volgens een gebruikelijke letterverwisseling, ook hielden en zullen. Van het laatste is de eerste en derde persoon van het enkelvoud van den tegenwoordigen tijd, ik en zij zal, in gebruik gebleven; van zullen wordt, volgens de regelmaat der gelijkvloeyende werkwoorden, de onvolmaakt verledene tijd ik hield,

de gevormd, waariet, volgens eene zeer gebruikelijke letterverwisseling, ik hield gesproken is. Dikwijde vernis, zeling doet zich voor in souldij, en souldij, soudenier, en sould, daat; in gilden, vergilden, en goud; in houden, en holden, van welk laatste de onvolmaakt verledene tijd hield zijn oorsprong heeft; in enkelvoudig, meervoudig, voor enkelvoudig, meervoudig, van het oude hielden, thans hielden, en hielden, bij verkorting nield, voor nielden, van het oude nielden, thans nielden, en vele anderen.

S. 151. De verhoging van het werkwoord hebben geschiedt op de volgende wijze:

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.

Verledene tijd.

Toekomende tijd.

Hebben.

Gehad hebben.

Zullen hebben.

deelwoorden.

Hebbende.

Gehad hebbende.

Zillende hebben.

Aantoonende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.

Meervoud.

Ik heb.

Wij hebben.

Gij hebt.

Gij hebt.

Hij, of zij heeft.

Zij hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik had.

Wij hadden.

Gij hadt.

Gij hadt.

Hij, of zij had.

Zij hadden.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gehad.

Wij hebben gehad.

Gij hebt gehad.

Gij hebt gehad.

Hij, of zij heeft gehad. Zij hebben gehad.
Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gehad. Wij hadden gehad.
Gij hadt gehad. Gij hadt gehad.
Hij, of zij had gehad. Zij hadden gehad.

Toekomende tijd.

Ik zal hebben. Wij zullen hebben.
Gij zult hebben. Gij zult hebben.
Hij, of zij zal hebben. Zij zullen hebben.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal gehad hebben. Wij zullen gehad hebben.
Gij zult gehad hebben. Gij zult gehad hebben.
Hij, of zij zal gehad hebben. Zij zullen gehad hebben.

Gebiedende wijze.

Ik zij. Gij zij.

Aanvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Ik heb. Gij hebt.
Dat ik heb. Dat gij hebt.
Dat hij, of zij hebbe. Dat zij hebben.

Volmaakt verledene tijd.

Ik hebde. Gij haddet.
Dat ik hebde. Dat gij haddet.
Dat hij, of zij hadde. Dat zij hadden.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gehad. Gij hebt gehad.
Dat ik heb gehad. Dat gij hebt gehad.
Dat hij, of zij heb gehad. Dat zij hebben gehad.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gehad. Gij hadt gehad.
Dat ik had gehad. Dat gij hadt gehad.
Dat hij, of zij had gehad. Dat zij hadden gehad.

Toekomende tijd.

Ik zoude hebben. Gij zoudet hebben.
Dat ik zoude hebben. Dat gij zoudet hebben.
Dat hij, of zij zoude hebben. Dat zij zouden hebben.

Tweede toekomende tijd.

Ik zoude gehad hebben. Gij zoudet gehad hebben.
Dat ik zoude gehad hebben. Dat gij zoudet gehad hebben.
Dat hij, of zij zoude gehad hebben. Dat zij zouden gehad hebben.

S. 152. Het verbaard zijn wordt dus verwoegd.

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toek. tijd.
Zijn, of wezen.	Geweest zijn.	Zullen zijn, of wezen.
Deelwoorden.		
Zijnde, of wezen, de.	Geweest zijnde.	Zullende zijn, of wezen.

Aanvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.

Meervoud.

Ik ben. Wij zijn.
Gij zijt. Gij zijt.
Hij, of zij is (*). Zij zijn.

三十一

(*) Deze derde persoon heeft zijn oorsprong van het Mesogottische *im, is, ist*, waarvan de Engelschen nog *i am, ik ben*, overig hebben. De onregelmatigheid van het merkwoord *zijn* ontstaat daaruit, dat in het helve onder, scheidene merkwoorden *zijn* ineengesmolten. Gelyk de derde persoon is van *im*, zoo is de eerste persoon van het oude *sinnen* afkomstig, in het Hoogduitsch *sinnen*, van waar *ij* *ich* *bin*, *du* *bist* in gebruik hebben. De verderre gedeelten worden gevormd door vereeniging van de merkwoorden *zijn*, en *nihen* of *waren*, van melk laat, ste *rich* de sporen voorloeren in *gij* *waart*, *ni* en *ij* *niw*, *ren*. Het lijdende deelwoord van dit *nihen* luidt, *vol*, *gens* den aard der ongelijkvloeyende merkwoorden, *ei*, *genlyk* *genieest*; doch dit is enkel, als byvoegelyk naamwoord in gebruik, tenijde het gebruikelijke deelwoord *genieest* naar den trant der gelijkvloeyende gevormd is.

Onvolmaakt verledene tyd.

<i>Ik</i> was.	<i>Wij</i> waren.
<i>Gij</i> waart.	<i>Gij</i> waart.
<i>Hij</i> , of <i>zij</i> was.	<i>Zij</i> waren.

Volmaakt verledene tyd.

<i>Ik</i> den geweest.	<i>Wij</i> zijn geweest.
<i>Gij</i> hebt geweest.	<i>Gij</i> hebt geweest.
<i>Hij</i> , of <i>zij</i> is geweest.	<i>Zij</i> zijn geweest.

Meer dan volmaakt verledene tyd.

<i>Ik</i> was geweest.	<i>Wij</i> waren geweest.
<i>Gij</i> waart geweest.	<i>Gij</i> waart geweest.
<i>Hij</i> , of <i>zij</i> was geweest.	<i>Zij</i> waren geweest.

Toekomende tyd.

<i>Ik</i> zal zijn.	<i>Wij</i> zullen zijn.
<i>Gij</i> zult zijn.	<i>Gij</i> zult zijn.
<i>Hij</i> , of <i>zij</i> zal zijn.	<i>Zij</i> zullen zijn.

Tweede toekomende tyd.

<i>Ik</i> zal geweest zijn.	<i>Wij</i> zullen geweest zijn.
<i>Gij</i> zult geweest zijn.	<i>Gij</i> zult geweest zijn.
<i>Hij</i> , of <i>zij</i> zal geweest zijn.	<i>Zij</i> zullen geweest zijn.

Gebiedende wyze.

<i>Waar</i> <i>gij</i> .	<i>Waar</i> , of <i>hij</i> <i>gij</i> .
--------------------------	--

Aanvoegende wyze.

Tegenwoordige tyd.

<i>Dat</i> <i>ik</i> <i>zij</i> .	<i>Dat</i> <i>ni</i> <i>zij</i> .
<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>zij</i> .	<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>zij</i> .
<i>Dat</i> <i>zij</i> , of <i>zij</i> <i>zij</i> .	<i>Dat</i> <i>zij</i> <i>zij</i> .

Onvolmaakt verledene tyd.

<i>Dat</i> <i>ik</i> <i>ware</i> .	<i>Dat</i> <i>ni</i> <i>waren</i> .
<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>waret</i> .	<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>waret</i> .
<i>Dat</i> <i>zij</i> , of <i>zij</i> <i>ware</i> .	<i>Dat</i> <i>zij</i> <i>waren</i> .

Volmaakt verledene tyd.

<i>Dat</i> <i>ik</i> <i>zij</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>ni</i> <i>zijn</i> geweest.
<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>zij</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>zij</i> geweest.
<i>Dat</i> <i>zij</i> , of <i>zij</i> <i>zij</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>zij</i> <i>zijn</i> geweest.

Meer dan volmaakt verledene tyd.

<i>Dat</i> <i>ik</i> <i>ware</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>ni</i> <i>waren</i> geweest.
<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>waret</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>gij</i> <i>waret</i> geweest.
<i>Dat</i> <i>zij</i> , of <i>zij</i> <i>ware</i> geweest.	<i>Dat</i> <i>zij</i> <i>waren</i> geweest.

Toekomende tyd.

Dat ik houde zijn.
 Dat gy houdeet zijn.
 Dat hij, of zij houde zijn.

Dat mij houden zijn.
 Dat gy houdet zijn.
 Dat zij houden zijn.

Tweede toekomstige tijd

Dat ik houde geweest zijn.
 Dat gy houdes geweest zijn.
 Dat hij, of zij houde geweest zijn.

Dat mij houden geweest zijn.
 Dat gy houdes geweest zijn.
 Dat zij houden geweest zijn.

S. 153. De verwoeging van worden geschiedt op de volgende wijze:

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.
 Worden.

Verledene tijd.
 Geworden zijn.

Toekom. tijd.
 zullen worden.

Deelwoorden.

Wordende.

geworden zijnde.

zillende worden.

Aantoonende wijze.

Tegenwoordige tijd

Enkelvoud.

Meervoud.

Ik word.
 Gy words.
 Hij, of zij wordt.

Wij worden.
 Gy words.
 Zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd

Ik werd, of werd (*).
 Gy werd, of wields.
 Hij, of zij werd, of wields.

Wij werden, of wields.
 Gy wields, of wields.
 Zij werden, of wields.

(*). Op gezag van achtbare Taalkenners, wonds in vele Spraakkunsten werd als de onvolmaakt verleden,

ne tijd van de aantoonende, en werd als die van de aanvoegende wijze, opgegeven. Doch die onderscheiding is geheel willekeurig, en niet gegrond op den aard der tale, welke, in geen geval, eene dergelyke onderscheiding der aantoonende en aanvoegende wijze kent. Word en werd is een loüter dialectverschil; het eerste werd oudtjds ook meermalen in de aantoonende wijze voor wonds gebruikt.

Volmaakt verledene tijd.

Ik den geworden.
 Gy hijs geworden.
 Hij, of zij is geworden.

Wij zijn geworden.
 Hij hijs geworden.
 Zij zijn geworden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik was geworden.
 Gy waant geworden.
 Hij, of zij was geworden.

Wij waren geworden.
 Hij waant geworden.
 Zij waren geworden.

Toekomstige tijd.

Ik zal worden.
 Gy zult worden.
 Hij, of zij zal worden.

Wij zullen worden.
 Gy zult worden.
 Zij zullen worden.

Tweede toekomstige tijd.

Ik zal geworden zijn.
 Gy zults geworden zijn.
 Hij, of zij zal geworden zijn.

Wij zullen geworden zijn.
 Gy zults geworden zijn.
 Zij zullen geworden zijn.

Gebiedende wijze.

Wond gy.

Wondt gy.

Aanvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik worde.

Dat mij worden.

Dat gij wordet.

Dat gij wordet.

Dat hij, of zij worde.

Dat zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik wende, of wiende.

Dat mij wonden, of wieden.

Dat gij wendet, of wientet.

Dat gij wendet, of wientet.

Dat hij, of zij wende, of wiende.

Dat zij wonden, of wieden.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik zij geworden.

Dat mij zijn geworden.

Dat gij zijt geworden.

Dat gij zijt geworden.

Dat hij, of zij zijt geworden.

Dat zij zijn geworden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik ware geworden.

Dat mij waren geworden.

Dat gij waart geworden.

Dat gij waart geworden.

Dat hij, of zij ware geworden.

Dat zij waren geworden.

Toekomende tijd.

Dat ik houde worden.

Dat mij houden worden.

Dat gij houdtet worden.

Dat gij houdtet worden.

Dat hij, of zij houde worden.

Dat zij houden worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik houde geworden zijn.

Dat mij houden geworden zijn.

Dat gij houdtet geworden zijn.

Dat gij houdtet geworden zijn.

Dat hij, of zij houde ge worden zijn.

Dat zij houden geworden zijn.

S. 154. Na dese opgave van de veruaging der hulp, woorden, zullen wij thans, in een paar voorbeelden, een gelijkvloeyend-namelijk en een ongelijkvloeyend werk, verk, de veruaging der overige werkwoorden, welke door middel dier-hulpwoorden geschiedt, nader doen kennen. Tot het eerste voorbeeld zal het gelijkvloeyende maken dienen.

(Bedrijvende vorm)

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.

Verledene tijd.

Toekomende tijd.

Maken.

Gemaakt hebben.

Zullen maken.

Deelwoorden.

Makende.

Gemaakt hebbende.

Zillende maken.

Chantoonende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.

Meerwoord.

Ik maak.

Wij maken.

Gij maakt.

Gij maaktet.

Hij, of zij maakt.

Zij maken.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik maakte.

Wij maakten.

Gij maaktet.

Gij maaktet.

Hij, of zij maakte.

Zij maakten.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gemaakt.

Wij hebben gemaakt.

Gij hebt gemaakt.

Gij hebt gemaakt.

Hij, of zij heeft gemaakt.

Zij hebben gemaakt.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gemaakt.	Wij hadden gemaakt.
Gij hadt gemaakt.	Gij hadt gemaakt.
Hij, of zij had gemaakt.	Hij hadden gemaakt.

Toekomende tijd.

Ik zal maken.	Wij zullen maken.
Gij zult maken.	Gij zult maken.
Hij, of zij zal maken.	Hij zullen maken.

Tweede toekomstige tijd.

Ik zal gemaakt hebben.	Wij zullen gemaakt hebben.
Gij zult gemaakt hebben.	Gij zult gemaakt hebben.
Hij, of zij zal gemaakt hebben.	Hij zullen gemaakt hebben.

Gebiedende wijze.

Maak gij.	Maakt gij.
-----------	------------

Aanvregende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Das ik make.	Dat zij maken.
Dat gij maket.	Dat gij maket.
Dat hij, of zij make.	Dat zij maken.

Vervolmaakt verledene tijd.

Dat ik maakte.	Dat zij maakten.
Dat gij maaktes.	Dat gij maaktes.
Dat hij, of zij maakte.	Dat zij maakten.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik hebbe gemaakt.	Dat zij hebben gemaakt.
Dat gij hebt gemaakt.	Dat gij hebt gemaakt.
Dat hij, of zij hebbe gemaakt.	Dat zij hebben gemaakt.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik hadde gemaakt.	Dat zij hadden gemaakt.
Dat gij haddet gemaakt.	Dat gij haddet gemaakt.
Dat hij, of zij hadde gemaakt.	Dat zij hadden gemaakt.

Toekomende tijd.

Dat ik houde maken.	Dat zij houden maken.
Dat gij houdt maken.	Dat gij houdt maken.
Dat hij, of zij houde maken.	Dat zij houden maken.

Tweede toekomstige tijd.

Dat ik houde gemaakt heb, ben.	Dat zij houden gemaakt hebben.
Dat gij houdt gemaakt heb, ben.	Dat gij houdt gemaakt heb, ben.
Dat hij, of zij houde gemaakt hebben.	Dat zij houden gemaakt hebben.

(Lijdende vorm.)

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toekomende tijd.
Gemaakt worden.	Gemaakt zijn, ge, worden, of ge, weest zijn.	Gemaakt zullen worden.

Deelwoorden
 Gemaakt wordende. Gemaakt zijnde, ge- Gemaakt zijllende
 worden, of geweest worden
 zijnde

Aantoonende wijze

Tegenwoordigtijd

Enkelvoud
 Ik word gemaakt. *Meenvoud*
 Wij worden gemaakt.
 Gij wordt gemaakt. Gij wordt gemaakt.
 Hij, of zij wordt gemaakt. Zij worden gemaakt.

Onvolmaakt verledene tijd

Ik werd, of werd ge- *Wij werden (nienden) ge-*
 maakt. *maakt.*
 Gij werd (niends) gema- *Gij werdt (niends) gemaakt.*
 aks. *Hij werden (nienden) ge-*
 Hij, of zij werd (niend) ge- *maakt.*
 maakt.

Volmaakt verledene tijd

Ik ben gemaakt, ben ge- *Wij zijn gemaakt, zijn ge-*
 maakt geworden, of *maakt geworden, of ge-*
 geweest. *weest.*
 Gij hijs gemaakt, hijs gema- *Gij hijs gemaakt, hijs gema-*
 ket geworden, of ge- *ket geworden, of ge-*
 weest. *weest.*
 Hij, of zij is gemaakt, is ge- *Hij zijn gemaakt, zijn ge-*
 maakt geworden, of *maakt geworden, of*
 geweest. *geweest.*

Meer dan volmaakt verledene tijd

Ik was gemaakt, was ge- *Wij waren gemaakt, waren*
 maakt geworden, of ge- *gemaakt geworden, of*
 weest. *geweest.*
 Gij waart gemaakt, waart *Gij waart gemaakt, waart*
 gemaakt geworden, of *gemaakt geworden, of*
 geweest. *geweest.*
 Hij, of zij was gemaakt, *Hij waren gemaakt, waren ge-*
 was gemaakt geworden, *maakt geworden, of ge-*
 of geweest. *weest.*

Ik zal gemaakt worden.
Gij zult gemaakt worden.
Hij, of zij zal gemaakt worden.

Toekomende tijd

Ik zal gemaakt worden.
Gij zult gemaakt worden.
Hij, of zij zal gemaakt worden.

Ik zal gemaakt worden.
Gij zult gemaakt worden.
Hij, of zij zal gemaakt worden.

Tweede toekomstige tijd

Ik zal gemaakt zijn, gewor- *Wij zullen gemaakt zijn,*
 den, of geweest zijn. *geworden, of geweest*
 Gij zult gemaakt zijn, ge- *Gij zult gemaakt zijn, gewor-*
 worden, of geweest *den, of geweest zijn.*
 zijn. *Hij zullen gemaakt zijn, ge-*
 Hij, of zij zal gemaakt zijn *worden, of geweest*
 geworden, of geweest *zijn.*
 zijn.

Ik zal gemaakt worden.
Gij zult gemaakt worden.
Hij, of zij zal gemaakt worden.

Gebiedende wijze

Word, of weest gij gemaakt.

Wordt, zijt, of weest gij ge-
 maakt.

Onvergeende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik gemaakt worde.

Dat gij gemaakt wordet.

Dat hij, of zij gemaakt worde.

Dat mij gemaakt worden.

Dat gij gemaakt wordet.

Dat zij gemaakt worden.

Onvolmaakt verleden tijd.

Dat ik gemaakt werde, of wierde.

Dat gij gemaakt werdet, of wierdet.

Dat hij, of zij gemaakt werde, of wierde.

Dat mij gemaakt werden, of wierden.

Dat gij gemaakt werdet, of wierdet.

Dat zij gemaakt werden, of wierden.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat gij gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat hij, of zij gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat mij gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat gij gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat zij gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Meer dan volmaakt verleden tijd.

Dat ik gemaakt ware, geworden, of geweest ware.

Dat mij gemaakt waren, geworden, of geweest waren.

Dat gij gemaakt waret, geworden, of geweest waret.

Dat hij, of zij gemaakt ware, geworden, of geweest ware.

Dat gij gemaakt waret, geworden, of geweest waret.

Dat zij gemaakt waren, geworden, of geweest waren.

Toekomende tijd.

Dat ik gemaakt houde worde.

Dat gij gemaakt houdt worde.

Dat hij, of zij gemaakt houde worden.

Dat mij gemaakt houden worden.

Dat gij gemaakt houdt worden.

Dat zij gemaakt houden worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik houde gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat gij houdt gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat hij, of zij houde gemaak, als zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat mij houden gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat gij houdt gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

Dat zij houden gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.

S. 155. Nu volge, ter meerdere opheldering, nog een voorbeeld der verwoeging van het ongelijkvloer, zijnd merkwoord letteren, doch alleen in den bedrijven, den vorm, mijl de lijdende geleen worden geheel over.

eenkomt met dien der gelijkvloeyende.

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toekomende tijd.
Lezen.	Gelesen hebben.	hullen lezen.

Deelwoorden.

Lezende.	Gelesen hebbende.	hullende lezen.
----------	-------------------	-----------------

Aan toonende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.

Meenvoud.

Ik lees.	Wij lezen.
Gij leest.	Gij leest.
Hij, of zij leest.	Zij lezen.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik las.	Wij lasen.
Gij laast.	Gij laast.
Hij, of zij las.	Zij lasen.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gelezen.	Wij hebben gelezen.
Gij hebt gelezen.	Gij hebt gelezen.
Hij, of zij heeft gelezen.	Zij hebben gelezen.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gelezen.	Wij hadden gelezen.
Gij hadt gelezen.	Gij hadt gelezen.

Hij, of zij had gelezen.

zij hadden gelezen.

Toekomende tijd.

Ik zal lezen.	Wij zullen lezen.
Gij zult lezen.	Gij zult lezen.
Hij, of zij zal lezen.	Zij zullen lezen.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal gelezen hebben.	Wij zullen gelezen hebben.
Gij zult gelezen hebben.	Gij zult gelezen hebben.
Hij, of zij zal gelezen hebben.	Zij zullen gelezen hebben.

gebiedende wijze.

Lees gij.

Lees gij.

Aanvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik lese.	Dat wij lezen.
Dat gij lezet.	Dat gij lezet.
Dat hij, of zij lese.	Dat zij lezen.

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik las.	Dat wij lasen.
Dat gij laast.	Dat gij laast.
Dat hij, of zij las.	Dat zij lasen.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik hebbe gelezen.	Dat wij hebben gelezen.
Dat gij hebt gelezen.	Dat gij hebt gelezen.
Dat hij, of zij hebbe gelezen.	Dat zij hebben gelezen.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik hadde gelezen.

Dat gij hadde gelezen.

Dat hij, of zij hadde gelezen.

Dat mij hadden gelezen.

Dat gij hadden gelezen.

Dat zij hadden gelezen.

Toekomende tijd.

Dat ik zoude lezen.

Dat gij zoude lezen.

Dat hij, of zij zoude lezen.

Dat mij zouden lezen.

Dat gij zouden lezen.

Dat zij zouden lezen.

Tweede toekomstige tijd.

Dat ik zoude gelezen hebben.

Dat gij zoude gelezen hebben.

Dat hij, of zij zoude gelezen hebben.

Dat mij zouden gelezen hebben.

Dat gij zouden gelezen hebben.

Dat zij zouden gelezen hebben.

S. 156. De opgegevene voorbeelden van vernoo-
ging zijn allen bedrijvende werkwoorden. De dazige,
naamde wederkerige hebben, in hunne vernoo-
ging, niets bijzonders. Ook de onzijdige volgen gekuld den
trant der bedrijvende; alleen hebben sommige in
den volmaakt, en meer dan volmaakt verledene
tijd, het hulpwoord zijn in plaats van dat van heb-
ben, en komen dies, in dit opzigt, met de lijdende
oueneen. Ook de vernoo-
ging der onpersoonlijke
heeft niets, dat dezelve bijzonder onderscheidt, dan

voor zooderne zij den eersten en tweeden persoon niet
voor zich aannemen. Van de onregelmatige werk-
woorden hebben wij mede, voor ons bestek, reeds genoeg
gezegd; het verdere moet uit het gebruik gekend worden.

6. Vier de samengestelde werkwoorden.

S. 157. De werkwoorden worden ook met andere
woorden samengesteld, en wel 1) met hulpstandige na-
amwoorden, als handhaven, raadplegen, ent.; 2) met bij-
woorden, als liefkoken, waarlichten; 3) met voorzetsels, als be-
minnen, ontvungen, aanspreken, bijblijven, ent.

S. 158. De beide eerstgenoemde soorten van werk-
woorden nemen in het verledene deelwoord ge, en in
de onbepaalde wijze te voorop, als gehandhaafd, geliefkoosd,
te handhaven, te liefkoken, ent., en luiden, in den onvol-
maakt verledene tijd, ik handhaafde, liefkoosde, ent.
De woorden hand, lief, ent. blijven dus altijd met de
werkwoorden vereenigd; doch dit heeft niet altijd ten
aankien der voorzetsels plaats, gelijk wij thans nog wat
nader moeten aanwijzen.

S. 159. De met voorzetsels samengestelde werk-
woorden, die, bij de uitspraak, den klemtoon op het za-
kelijke deel des werkwoords ontvungen, behouden hun
voorzetsel steeds voor zich, als te beminnen, ontvungen,
denkeugen, ik beminde, ontving, verheugde, ent. — Vandaar
worden de genoemde en meer dergelijke voorzetsels on-
scheidbare geheeten.

S. 160. De met voorzetsels samengestelde werk-
woorden daarentegen, bij welke uitspraak de klem-

toon op het voorzetsel *naals*, worden, in de vervoeving, van hunne voorzetsels geschieden, welke, uit dien hoofde, den naam van scheidbare dragen, als aan te spreken, aangesproken, ik sprak aan; bij te blijven, bijgebleven, ik bleef bij, ent.

§. 161. Eindelijk moet hieromtrent nog aangemerkt worden, dat bij eenige met voorzetsels samengestelde werkwoorden de klemtoon nu op het voorzetsel, dan op het werkwoord *naals*, en het voorzetsel, in het eerste geval, bij de vervoeving van het werkwoord wordt afgescheiden, in het laatste, daarmede vereenigd blijft. Dus zegt men te ondergaan, ik onderga, onderging, heb ondergaan; en daarentegen, onder te gaan, ik ga onder, ging onder, ben ondergegaan. Hetzelfde verschil vertoont zich in te overwigen, ik overwieg, overwoog, heb overwogen; en over te wegen, ik weeg, woog over, heb overwogen; alsmede in onderhouden, en onderhouden, overligger, en overligger; overwinnen, en overwinnen, en vele andere. Het onderscheid van betekenis in de opgegevene woorden is aanmerkelijk, als ondergaan, lijden, en ondergaan, te gronde gaan; overwigen, overpeinken, en overwigen, nog eens wegen, ent.

H. Over de bijwoorden.

§. 162. Thans tot de dusgenaamde kleinere rede-deelen, die allen de onverbuigbaarheid gemeen hebben, overgaande, moeten wij, in de eerste plaats, van de bijwoorden gemagen. Iken naam dragen die woorden, welke dienen om eenige omstandigheid, of een

hoedanigheid van de werking, van het lijden of den toestand, of ook de naadere nigtiging van een eigenschap uit te drukken. Zij komen voornamelijk bij werkwoorden, en somwijlen ook bij bijvoegelijke naamwoorden. Zie hier eenige voorbeelden: Ik kwam gisteren van daar, Gem. — Hij heeft daar vele vrienden. — Het kind is sterk gegroed. — Wij hebben een zeer aangename wandeling gedaan.

§. 163. Men onderscheidt de bijwoorden, naar het verschil van hunne betekenis, in menigvuldige soorten, met name (om de voornaamste kortelijk op te geven), in bijwoorden:

1. Van plaats, als hier, daar, ginds, elders, ergens, nergens, ent.
2. Van tijd, als gisteren, heden, morgen, eertijds van, neer, dagelijks, altijd, nu, dan, ooit, nooit, ent.
3. Van hoeveelheid, als veel, weinig, genoeg, ent.
4. Van hoedanigheid, als niet, kwalijk, ent.
5. Van bevestiging, als ja, jaais, kekenlijk, ent.
6. Van ontkenning, als neen, niet, geenstins, ent.
7. Van twijfeling, als mischien, mogelijk, ent.
8. Van orde, als eerst, daarna, toen, eindelijk, ent.
9. Van herhaling, als eens, dikwijls, steeds, doorgaans, ent.
10. Van afzondering, als alleen, bijzonderlijk, ent.
11. Van verlameling, als samen, tezamen, tegelijk, ent.
12. Van aanwijzing, als hoe, dits, namelijk, ent.
13. Van ondervraging, als hoe, waarom, ent.

§. 164. Ook ten aanzien van hunnen oorsprong zijn de bijwoorden zeer onderscheiden. Eenige denkel,

re zijn oorspronkelijk, of zijn althans niet kennelijk van een
ander woord afgeleid, als hier, daar, men, hoe, dus, enz.
Andere zijn, door achtervoeging van lijke, van bijvoege-
lijke of zelfstandige naamwoorden gevormd, als namelijk,
rijkelijk, openlijk. Medenom andere zijn tweede naamval-
len, als verneeps, dergelijkes, links, rechts, enz. — Vele zijn niet an-
ders dan bijvoegelijke naamwoorden, die, bij een meerk-
woord, of ook bij een ander bijvoegelijk naamwoord ge-
plaatst, den aard van bijwoorden aannemen, als ik het
vrolijk; die man spreekt mij, of levallig; een snel stroom,
mende rivier, enz. Andere bijwoorden eindelijk zijn uit
meer woorden samengesteld, of ook verkorte uitdruk-
kingen, als eertijds, dikwijls, geenstins, misfchaen. Misschien
is verbastend uit magfchaen, en dit medenom bij werk-
ting, voor t magfchaen, gefchaen, of gefchiden, enz. Bij
dit laatste moet nog aangemerkt worden, dat eenerschi-
dene bevoordingen zijn, die, als bijwoorden, gebruikt
worden, bij voorbeeld, ten eerste, op nieuw, van dag tot
dag, enz.

S. 165. Vele bijwoorden hebben ook trappen van ver-
grooting, als de vlieger gaat hooger dan gisteren, Karel
heeft zich het meest van allen gedragen.

I. Over de voorzetsels.

S. 166. Om de betrekking tusschen twee zelfstan-
dige naamwoorden, of ook tusschen een meerkwoord en
zelfstandig naamwoord aan te duiden, bedient men
zich van woorden, die den naam van voorzetsels dra-
gen, omdat zij gemeenlijk voor de zelfstandige na-

amwoorden geplaatst worden. Ook worden de voorzetsels in samenstelling
toe met zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, als met meerk-
den, gebruikt. In het laatste geval zijn zij of scheidsaar, of onscheid,
naar, gelijk uit het gezegde in S. 157, en volgende, reeds blijktbaar werd.

S. 167. Om het gebruik der voorzetsels, ter aandui-
ding van onderscheidene betrekkingen, nader op te
helderen, zullen mij hier eenige voorbeelden daarvan
laten volgen. Hij sette zijn voet aan het hoofd. — Hij
wierp het net in het water. — De veldheer koos dit zijn leger de
dapperste mannen. — Hij maakte zich aan verraad schuldig.
De lichtstukken van 't onded zijn verheven. — Ik ga nu,
ga nu naar de stad. — De betrekking van ouders tot hunne kin-
deren is eene der naaimste en tederste.

S. 168. Het gebruik der voorzetsels, in samenstelling
met andere woorden, kan uit de volgende voorbeelden
den blijken. Het meerkwoord komen en de daarvan af-
geleide zelfstandige naamwoorden komt en koming wor-
den samengesteld met aan, in aankomen, aankomt, met
af, in afkomen, afkomt, met te, in bekomen, bekomt, met
her, in herkomen, herkomt, met in, in inkomen, inkomt;
met ont, in ontkomen, ontkoming, met over, in overkomen,
overkomt. — Ook in vele bijvoegelijke naamwoorden la-
et zich een voorzetsel opmerken, als aangenam, bekwaam,
onschuldig, verkiezlijk, enz.

S. 169. Ten aanzien der onscheidbare voorzetsels merken
mij nog aan, dat eenige, met vollen nadruk, dus mogen
genoemd worden, omdat zij nimmer, dan in samenstelling
met andere woorden, voorkomen. Hiertoe behooren ont,
te, ge, her, on, ont, der en van, als antwoorden, bedenken,
geleiden, herkennen, ongeloozig, ontkennen, dergeden, menfopen.

S. 170. Met eindelijk den naamval aangaat, dien de scheidbare voorzetsels, bij hunne plaatsing voor zelfstandige naamwoorden, regeren, daaromtrent leze men de Vijftiende der Nidderduitsche Taal door dese Maatschappij uitgegeven, S. 116.

K. Over de voegwoorden.

S. 171. Om twee of meer voorwerpen of denkbeelden, en bijzonder om de onderscheidene leden van een zin, of ook geheele volzinnen, met elkander te verbinden, bedient men zich van een aantal onverbuigbare, en meestal kleinere woorden, die, uit hoopde van des hien gebruik, den naam van voegwoorden dragen. De volgende woorden kunnen de natuur en het gebruik derer woorden eenigermate doen kennen. Goede trouw, mildadigheid en Godsvrucht zijn het kenmerk van den echten Hollander. — Pieter wonds beloofd, omdat hij zijn pligt volbragt heeft. — God is de Schepper, Oppreker en afzetter van den mensch. Het is verhoop, ne pligt van dezen, deszelfs bevelen op te volgen.

S. 172. ekennerdeels de voegwoorden naar mate van hien verschillend gebruik, in onderscheidene soorten, waaraan mij, ten meerdere opheldering, de voornaamste kortelijck zullen opgeven. Dit zijn dan:

1. Verhalende voegwoorden, als dat, hoe, ent.
2. Diden gevende, als want, dertijl, omdat, naardemaal, ent.
3. Voegmerk aanduidende, als opdat, ten einde, ent.
4. Besluitende, als dan, derhalve, diensvolgens, ent.
5. Digeenvogende, als en, ook, nog, insgelijks, daarenboven, ent.
6. Scheidende, als noch, of, ent.

7. Tegenstelling aanduidende, als maar, doch, echter, nochtans, even, med, ent.
8. Toegevende, als hoewel, schoon, hoewel, ent.
9. Voornaandelijke, als indien, hoe, ten tij, ent.
10. Vragende, als of, hoe, ent.

L. Over de tusschenwepfels.

S. 173. Eindelijk zijn er woorden, die geene voorwerpen of denkbeelden, maar alleen zekere aandoening of gewaarwording uitdrukken. Men noemt dezelve tusschenwepfels, omdat zij meestal in het midden van eene rede geplaatst worden, hoewel zij ook aan het begin en het einde kunnen staan. Ter uitboereming van droefheid dienen ach! helaas! — een mensch wonds, uitgedrukt door och! — eene smeking door ei! — slytschap door ha! heisa! — vermondering door o! dat mede gebruikt wonds om met gevoel te spreken; — om versmading aan te duiden, bedient men zich van tij! fou! — om stil te houden van ho! hem! sias! — om te dreigen van mee!

S. 174. Men brengt tot de klasse der tusschenwepfels ook wel zekere uitdrukkingen, welke eene aandoening te kennen geven, als God geve! God verhoede! ent. Van deze kunnen niet, dan in een zeer ruimen en oneigenlijken zin, onder de tusschenwepfels gerangschikt worden.

S. 175. Met meer regs betreft men tot deze klasse van woorden de roodanige, welke eene sinnelijke gewaarwording, door zekere voorwerpen vernest, uitdrukken, als pot, plof, krak, plomp, ent.

I III. HOOFDSTUK.

Over de Spelling.

A. Over de klinkers.

1. Over de spelling met enkele en dubbele klinkers.

§. 176. Zoo dikwijf eene lettergreep op een medeklinker eindigt, moet men, ter uitdrukking van het lange vokaalgeluid, eene dubbele klinkletter schrijven, als daad, week, booz, viuz, ik vermaan, enz. Doch, wanneer de lettergreep niet door eenen medeklinker befloten wordt, is een enkele klinker, volgens den aard onzer taal, genoegzaam, om het lange vokaalgeluid aan te duiden. Men schryve derhalve in het meer, veid der genoemde woorden daden, weken, bozen, viuzen, wij vermanen, enz.

§. 177. Er sijn nogtans eenige gevallen, waar, in men, ook zonder dat de lettergreep op een medeklinker stuit, de vokaal behoort te ver, dubbelen. Dit geldt niet alleen omtrent sommige trekklanken, als baai, praai, blaai en meer andere, welke in het eerste hoofdstuk reeds genoemd werden, maar heeft in het bijzonder ook

zijn opzigt op de hard-lange e en o, zoo als wij die mede te horen zees, in onderscheiding van de zachtlange, leerden kennen. Dit onderscheid van klank, in den aard onzer tale gegrond, en in de uitpraak van vele Nederlanders nog duidelyk op te merken, verdert ook eene onderscheidene spelling. Te dien einde moet men, op voorgang van eene menigte der achtbaarste schryvers van vroegeren en lateren tyd, in woorden, die de hard-lange e en o hebben, de klinkletter altijd verdubbelen. Overeenkomstig hiermede schryfte men beenen, meervoud van been, heeren, meervoud van heer, leenen (te leen geven), in onderscheiding van leunen (leunen), boomen, meervoud van boom, koolen, meervoud van kool (een bekend geslacht), in tegenstelling van kolen, meervoud van kool (ruis, kool, steenkool), enz.

D. over de wyse der vokaalverlenging.

§. 178. Oudtyds was men gewoon de klinker, met uitsluiting der i, niet door verdubbeling, maar door achtervoeging van e, en sommiglen ook van i te verlengen. Doch sedert lang zees heeft men begrepen, dat het voegelyker was, daartoe de herhaling van denzelfden klinker te gebruiken, en dus stroom, niet stroem, müür, niet müer of müve, te schryven. Ten aanzien van de a nochtan hebben sommigen zich nog lang aan het oude gebruik gehouden, en dus daed, jaer, ik vermaen, enz. geschreven. Van er is geene

zedes, om de e meer tot verlengletter der a, dan van eenigen anderen klinker te gebruiken, en de gelykmatigheid koortel, als het gebruik der meeste achtbare schryvers, verdert derhalve, dat men daad, jaer, ik vermaen, enz. schryfte.

§. 179. ook in woorden, waarin verkorting plaats heeft, als daan voor daen, paan voor paen, vermaen voor vermaden, moet men zich van de verlenging der a door zich zelve, niet, gelyk sommigen, die daen, enz. schryven, door de e be dienen. Immers, zoo men hier de e wil behouden, moet men insgelyk doen, goen, voor doon, goon schryven, als die op gelyke wyse van dooden, goden verkort zijn. Doch dit laatste kout met het sedert lang gevestigde gebruik geheel strijdig zijn; weshalve men ook daan, paan, enz. behoorit te schryven.

§. 180. Eken weinig, als in de voorgestelde gevallen, komt de ae indie te pas, waarin men dezelve voor eene voort van tweeklank wil doen gelden, als paerd, paerel, naerstig, waerel, zege, waerdig, knaerd, enz. Onse taal toch bekit geen tweeklank ae; en de genoemde woorden moeten, naar mate van kinne afleiding, meest geuone uitspraak, of gebruik dlykte schryfwyze, met eene lange e of a geschreven worden. Dit wordt wereld, als afkomstig van wezen, weten (zijn), het beft met eene e geschreven. Paerd, paerel, naerd, steg, zege waerdig, knaerd worden oudtyds, en worden ook nog wel eens paerd, paerel, naerstig, zegeveer,

dig, meerd uitgesproken, doch de algemeenste uitspraak pleit voor de voorgestelde schrijfwijze met eene verlengde of dubbele a; weshalve men deze behoort te volgen.

§. 181. Het meer algemeene gebruik der verlengletter i is, sedert lang, uit de schrijftaal verbannen. In enkele woorden nogtand heeft men dezelve nog langer of korter behouden, als in oie in oierke, oiesprong, enz., waarvoor men echter thans algemeen oorkaak en oorsprong schrijft, in haar (hoophaar), heer en meir. Dan er is geene reden, waarom men niet al, thans haar en meer kon schrijven, gelijk de algemeene regel, om de vokalen door zich zelve te verlengen, roddert. Dergelike regel wil ook, dat men heer voor heir schrijft; doch misschien is het, in dit woord, sommelen verkieslijk, zich aan het oude gebruik te houden.

3. Over de onderscheiding van ei en ij, en het gebruik der j in het midden der woorden.

§. 182. De ei en ij, naar de tegenwoordige uitspraak hier eveneens klinkende, moeten in de spelling zorgvuldig onderscheiden worden. Bei, de klankteekenen toch zijn, in kunnen aard en oorsprong, zeer wettelijk onderscheiden, zoo als uit het te voren gezegde omtrent de eigenlijke natuur der ij genoeg blykbaar is. Ook zijn er vele woorden, die zeer aanmerkelijk in beteekenis verschillen, naar mate zij met ei of ij

geschreeven worden, als leiden (doen gaan), en lyden (smart lyden); reiken (eene reis doen), en ryken (hooger worden), en meer andere.

§. 183. Woorden, welke zakelyk deel op i eindigt, reizen, by achtervoeging van den uitgang en, er, of eenigen anderen, die met eenen klinker aanvangt, eene verdubbeling der genoemde klinkletter door inlayching der j, welke niet anders dan eene verlengde i is. Dus schryft men leijen (een leijen dak), maaien, bloeyen, enz., niet leien, maaien, bloeyen, hoewel men anders, met eene enkele i, lei, maai of maait, bloei of bloeit, enz. schrijft.

B. Over de medeklinkers.

1. Over de verwantschappe medeklinkers.

§. 184. Verwantschappe medeklinkers worden de toodanige genoemd, welke, op gelijke wijze gevormd, onderling niet anders verschillen, dan door meerdere of mindere scherpte van uitspraak. Deze zijn:

b en p,
d en t,
g en ch,
v en f,
h en s,

van welke de voorste zach, de achterste hard of scherp zijn.

§. 185. De b en p worden in onze taal weinig vermisd, daar de b, algemeen, als

Sluitletter is aangenomen, en ook bij het sluiten op een' harten medeklinker hare plaats behoudt. Alleen omtrent het woord ambt, door sommigen ampt geschreven, plagt eenig verschil van spelling plaats te hebben; doch de eerste schrijfwijze wordt thans vrij algemeen gevolgd.

§. 186. De d werd oudtijds te racht gekend, om voor sluitletter te dienen, en daarom met de t verwisseld, als goet, voor goed, daat, voor daad, waarheit, voor waarheid, enz. Naderhand behield men wel in dergelyke woorden de d, doch plaatste achter dezelve de t, schryvende goedt, daadt, waarheit, enz. Sedert lang echter heeft men te recht het een en ander laten staan, en de d als sluitletter aangenomen in alle woorden; maar dezelve zich als wortelletter voor, doet; men schryve dus goed, daad, waarheid, enz. De plaatsing van de t achter de d komt niet te pas, dan in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden persoon van den onvolmaakt verledene tyd der werkwoorden, die de d tot wortelletter hebben, als gij en hij sindt, wordt, en zij bondt, werdt.

§. 187. De verwisseling van d en t doet zich echter nog in enkele gevallen voor. Dus schryft men algemeen met, maar bij verlenging mede; zoo ook gebruikt men in abt de t, maar in abbij, abbijse de d: de schrijfwijze toch van abbij, abt, die, die men wel eens aantreft, is eene ware

misspelling. Dergelyks vordert het algemeene gebruik de t in antwoord, schoon het van ant afgeleide anders op de d wijst.

§. 188. gelijk de d, zoo hield men oudtijds ook de g voor te racht, om eene lettergreep te sluiten, op bij het sluiten op een' harten medeklinker gekikt te worden. Men schreef dus dach, slach, dracht, klucht, enz., schoon het meer, houd dagen en slagen, en de afleiding der laatste van dragen, klagen de g zou vereischen. Sedert lang echter is men vrij algemeen van deze gewoonte afgegaan, en heeft de g, waar dezelve zich bij verbuiging, op in de afleiding vertoont, tot sluitletter, en bij het sluiten op een' harten medeklinker geberigt. Men volge dan dit gebruik, en schryve, overeenkomstig daarmede, dag, slag, dragt, klagt, enz. Doch, zoo dikwerf de g, om de genoemde redenen, niet duidelyk gevordert wordt, gebruiken men in de opgegevene gevallen de ch, als welke, om hare scherpte, aan de natuurlyke uitspraak beter beantwoordt.

§. 189. Ten aanzien der v en u eindelyk merken wij aan, dat het nagenoeg eenparige gebruik van vroegeren en lateren tyd dezelve te racht gekend heeft, om tot sluitletter te dienen, op voor eenen harten medeklinker geplaatst te worden. Men schryve dus geef, neef, gij, hij leeft, alsmede glas, raas, lees, gij, hij leeft, enz., op'choord men geven, neven, leren, slaan, taken, leaven zegt en schryft. Voorts zij omtrent de v

nog aangemerkt, dat dezelve, hoekker zy ook, aan het begin eener lettergreep achter een' harden medeklinker komende, eenigermate naar de *f* klinkt, echter daarmee niet verward wordt. Men schryft dus ontvangen, ontvonken, niet ontfangen, ontponken.

§. 190. De naauwkeurige onderscheiding der *z* en *s* is een volstrekt vereischte eener goede spelling. Sommigen echter is die onderscheiding voor het niet zeer gesoepel oor moeyelyk; weshalve men, tot dat einde, op den voorang der netste schryvers zorgvuldig acht geten, op zich van eenig woordenboek voor de spelling bedienen moet. Een enkel regel slechts kunnen wy hier voordragen, hierin bestaande, dat de uitgang sel, die zich in baksel, maskel, schepel, en vele andere woorden voordoet, met de *s*, niet, gelijk wel eens geschiedt, met de *z* moet geschreven worden.

2. Over de verdubbeling der medeklinkers.

§. 191. Hetgene wy boven (§. 183.) omtrent de verdubbeling der *i* gezegd hebben, geldt insgeelyk omtrent de verdubbeling der *ch*, in de woorden lichaam, lagchen en meer dergelyke. Ja zelfs wordt dezelve zoo volstrekt geworderd, dat zonder haar de woorden den vereischten klank missen. Immers la-chen, li-chaam beantwoorden eken weinig aan de gebruikelijke uitspraak. Ieder woorden met eene korte vokaal, als li-ge, bi-den, ki-ton aan die van liggen,

bidden, litten zouden beantwoorden. Wat betreft de wyze van verdubbeling der medeklinkers in de genoemde woorden, het zou zeker eigenaardiger en met de gewone eegelmaat overeenkomstiger zijn, dat men, met herhaling der *ch*, lachchen, lichhaam schreef; dan het gebruik heeft, waar, schynlyk om de dubbelvormigheid der *ch*, gewild, dat men de *g* tot verdubbeling van den klank voor dezelve zoude plaatsen; en hierin behoort men aan hetzelve te wille te zijn.

§. 192. Gelyk de verdubbeling van den medeklinker in de voorgestelde woorden volstrekt noodzakeelyk is, zoo is dezelve in andere, waarin zy wel eens gebruikt wordt, overtoellig, ja ongerijmd. Dit laatste geldt omtrent lagch, voor lach, poicht, voor pocht van pochen, enz. Overtoellig is mede de plaatsing der *g* voor de *ch* in kuigchelen, juigchen, waarvoor men kuichelen, juichen moet schryven, gelyk ook de herhaling der *s* in eisschen, kerissen, schanssen, kanssen, kerissen en meer dergelyke, waarvoor men beter eischen, keren, schansen, kansen, keren, schonsen, enz. schryft. Dergelyk is eene enkele *s* genoegzaam in wasem, bragem, wasem, deesem, bloesem, geesem, enz., eene enkele *f* in oefenen, trijfelen. Eindelyk verdienen ook zy geene nablyging, die in deelwoorden, op *d* of *t* eindigende, die letter by de verbuiging verdubbelen, en dus gehaatte van hateren, gemelde van melden, in plaats van gehate, gemelde schryven; welke laatste schryfwyze aan de uitspraak volkomen

voldoet, en door het algemeene gebruik van vroeger, zien en lateren tijd getuigd is.

C. Algemeene regelen voor de spelling.

1. over de uitspraak, afleiding, het gebruik, en de welluidendheid.

§. 193. Het schrijven is niets anders, dan een schriftelijke nabootsing van de spraak of het gesprokene. Hieruit volgt, dat de uitspraak de eerste en natuurlijke grondregel der spelling is. Men kan echter niet de uitspraak in het algemeen, maar alleen eenen keuzere en beschaafde uitspraak daarvoor erkennen. Dan, om de uitspraak keuzer te doen slyven, is het noodig, dat de afleiding zoveel haars, als de spelling regelt. Men moet derhalve, by eenen gekuizerde en beschaafde uitspraak, tenent de afleiding voor zigtwaer der spelling aannemen.

§. 194. Gelyk tot het denkbeeld eener keuzere uitspraak behoort, dat daarby alle klanken, die het maken van een woord uitmaken, zoo veel mogelijk, onderscheiden en met het hun eigene geluid gehoord worden, zoo moet een goede spelling insgelijks al die klanken, met de hun eigene tekenen, naauwkeurig voor het gezigt afbeelden. Hiertoe is vooral het acht geden op de afleiding noodzakelyk, daar de uitspraak sommigen in naauwkeurigheid van aanwijzing te kort schiet. Zoo, by voorbeeld, maakt de uitspraak het niet of naauwkeurig kenbaar, dat in antwoorde, den onvolmaakt

verledenen tijd van antwoorden, eene dubbele d ge, vorderd wordt. Ook sijn er gevallen, waarin afleiding en uitspraak meer of min in slyd sijn, en de eerste boven de laatste moet gelden. Zoo zou, by voorbeeld, in draagt, klagt, magt de ch, van wege hare meerdere scherpte, aan de uitspraak beter vol doen dan de g; doch de afleiding der genoemde woorden van dragen, klagen, mogen wil, dat men dezelfde met eene g schryft.

§. 195. Men moet echter niet al te keer aan de afleiding vasthouden, maar in tegendeel daar, waar zorg voor duidelykheid en vastheid der tale zulks veroorlooft, zich naar de algemeene uitspraak schikken. Dus volge men de laatste in het schrijven van thans, doorgaans, volgens, willen en weten, ent., in plaats van thands, doorgaands, ent., gelyk de afleiding zou vorderen. Desgelijks schryf men, ter voldoening aan de uitspraak, anderdeels, eenigkinds, schoon men eendeels, geenkinds schryft, en late ook in oudtyds en eerstdraag de s, die de uitspraak vernierpt, achter de eerste lettergreep weg. Niet minder zij men der uitspraak te wille in de vermisseling van n in l, van g in k, welke zij doet hooren in middelbaar, middellandsch, middel, weg, ent., mitgaders in afhankelijk, aantsanke, lyk, koninkelyk en oorspronkelyk.

§. 196. Ook het gebruik, op met andere woorden, die wyke van spreken en schrijven, welke door het grootte en geopenste gebalte der natie eenparig wordt in acht genomen, heeft billyker wyke grooten

invloed op de spelling. Zoo zegt en schryft men algemeen dertien, veertien, in plaats van drietien, viertien, gelijk de afleiding zou vorderen. Zoo verkiest het gebruik nooddruift, voor nooddruyt, vroft (koude) voor vroft, schoon druift van drufen, vroft van vroeken afkomstig is. Men volge dan ook het gebruik in het schryven van bevorderen, verschil, onverschillig, gebrekig, overtollig, insgelijks, weleer, lezenaar, enz., waarvoor sommigen, door eene te vergetrokkene zucht tot regelmatigheid en het volgen der afleiding, de geheel ongemene spelling van bevoor, deron, verscheel, ontverschelig, gebrekig, overtullig, ensgelijks, wyleer, lezenaar, enz. hebben willen invoeren.

§. 197. Een vierde hoofdregel der spelling gebiedt ook op de welluidendheid, of op de gemakkelijheid en aangenaamheid der uitspraak acht te geven. Dezelve heeft grooten invloed op ons taalgebruik, zoo ter reglating, als ter invoeging van eene letter, als blijkt uit meest voor meerst, best voor betst, elders voor elbers, minder voor minner, boender voor boener van boenan, tweederlei, driederlei, enz. voor tweërlei, drieërlei, en vele anderen. Intusschen mag men haar gezag niet willekeurig doen gelden, maar alleen voor zoverne de regelmaat en het achtbare taalgebruik zulke vorderen.

§. 198. Regelmaat en taalgebruik beide pleiten voor de invoeging van d in woorden, welke den uitgang er achter de l hebben, als duurder, hoorder, knaarder, enz. — Daarentegen is die invoeging niet algemeen getuttig in woorden, welke denzelfden

uitgang er achter de l of n hebben, als feller, mel, ler, bediller, dinner, kleiner, schooner, enz. Men late derhalve in dese woorden de d weg, met uitzondering van die, waarin het gebruik hangt in, laspching stellig gebiedt, als boender, deender, minder, enz. Ook de t wordt dikwerf tot ondersteuning der uitspraak aangenomen, als in mynent, wege, uientwege, allenthalve, enz., gelijk mede in bekentenis, erkentenis, gebeurtenis, enz.

§. 199. Geene invoeging echter tot bevordering der welluidendheid strekt zich verder uit dan die der zachte e. Men ontdekt dezelve in de woorden hunkelyk, willekeurig, enz., gelijk ook in alle of bijna alle (*), die op aar, ling, of nis uitgaan, als ambtenaar, hoerenaar, hoveling, sondeling, vreemdeling, geheugenis, gerangenis, enz. Dezelve de invoeging vertoont zich in de byvoegelyke naamwoorden, op lyk en loos uitgaande; waarom trent wy echter, om de uitzonderingen, welke hier plaats hebben, enige nadere bepalingen moeten opperven.

§. 200. De inlaspching van der zachte e wordt gevorderd:

1. in woorden, die met de b, of p op de l sluiten, als hebbelyk, hopeloos, enz.
2. in die, welke de d, of t voor de l hebben, als viendelyk, hardelyk, radeloos, enz.

(*) Van de woorden op ling namelijk nemen die, welke den uitgang achter de l hebben, de zachte e niet aan, als heurling, leurling, enz.

3. in die, waarin de f op de l stuit, als liepelyk, strappeloos, enz., met uitzondering van vergeelyk.
4. in die, welke met de g op de l stuiten, als be, driegelyk, genoegelyk, korgeloos, enz.
5. in die, waarin lyk op de tweeklanken aa, oo, of ui volgt, als praagelyk, verpreegelyk, lijgelyk, enz.
6. in die, welke de k voor de l hebben, als gemak, kelyk, schrikkelyk, prakeloos, enz.
7. in die, waarin de l door de n wordt voorgaan, als namelyk, toorneloos, enz.
8. in die, waarin de n, als stuitende eene letter, greep met eene korte vokaal, de l vooropgaat, als minnelyk, kinneloos, enz.
9. in die, welke den uitgang lyk achter de l hebben, als gewisselyk, nyffelyk, enz. Hiervan echter sijn geneeslyk en verkijslyk uitgetonderd.
10. in die, waarin sch de l vooropgaat, als men, schelyk, vleeschelyk, enz.
11. in die, welke met de n op de l stuiten, als gruimelyk, trouwelyk, trouwelooz, enz.

§. 201. Daarentegen wordt de iache e niet ingeregd:

1. in woorden, die eene l voor den uitgang lyk of loos hebben, als sellik, kicllooz, enz.
2. in die, waarin de n, als slotletter van eene lange en slepende lettergreep, op de l stuit, als aantienlyk, pynlyk, genoonlyk, enz.
3. in die, welke met eene z op de l stuiten, als gevaarlyk, stoorloos, enz.

2. over de onderscheiding van gelykkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden.

§. 202. By de voorgedragene algemeene regelen der spelling hebben sommigen nog een tyfden wils, hen roegen, hierin betaande, dat men gelykkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden, zoo veel mogelijk, door de spelling moet onderscheiden. Doch deze regel, welks opvolging slechts eene geringe, en grootstendeels ingebeelde aanwinst van diidelykheid zou geren, kan in de meeste gevallen geheel niet, en in de overige niet, dan door het volgen van geheel willekeurige bepalingen, worden in acht genomen. Hoe toch zal men de woorden arm (besref, tig) en arm (deel van het menschelyk ligchaam); bleek (van kleur) en bleek (linnenbleek); boot (trouwelyk toosel) en boot (schuitje); enkel (van een) en enkel (van den voet); loof (bladeren) en loof (moede), en honderd andere, met mogelijkheid door de spelling onderscheiden? En wat betreft de door sommigen voorgestelde onderscheidingen van jagt (het bedryf van jagen) en jacht (een vaar, tuig); van agt (telwoord) en acht (in acht geren, enz.); van dagen (meervoed van dag) en daagen (werkwoord), van het leven en leeren (werkwoord) en meer dergelyke, deze sijn inderdaad louter wils, lekeurig, als noch in de uitspraak, noch in de afleiding gegrond, en voor een gepoelte helts wrydig met de beginselen eener goede spelling. Men late dus, om al het aangerorde, deken re,

geb over het geheel, als tydel en onbortaanbaar met
eene gezonde taalkunde, waren, en schryfte, in de aan-
gevoerde voorbeelden, het tweederlei jagt met eene
g, als beide afkomstig van iagen; acht (telwoord)
en acht (in acht geyen) beide met ch, ter voldoening
aan de uitspraak, daar de afleiding in geen der
beide woorden eene g vereischt; dagen (vandaag)
en dagen (werkwoord), het leren en leeren (werk-
woord), enz. met eene enkele a en e, in overeen-
komst met de regelen, die wy boven omtrent de
vokaalverdubbeling hebben voorgedragen.

§ 203. In eenige gevallen intusschen heeft
het gebruik eene grootstendeels willkeurige onder-
scheiding der spelling reeds zoo teer gezet, dat
het dwaasheid zijn zou, zich daartegen te verzetten.
Hiertoe behooren licht (in tegenstelling van kwaad)
en licht (van de zon, enz.); hart (deel van het
menschelyk ligchaam) en hart (een bekend dier);
nog (verbindend voegwoord) en noch (onthennend
voegwoord); dog (een hond) en doch (maas). De
laatste onderscheiding is terens zoo in de uit-
spraak, als in de regelmaat der tale gegrond, welke
in het eerstgenoemde dog eene g vordert, om het
meerwoudige doggen.

D. Over de spelling van woorden, welke
uit andere talen ontleed zijn.

§ 204. Er is in onze taal, gelyk in alle ta-
len, een aantal woorden voorhanden, welke niet
oorspronkelyk tot dezelfde behooren, maar, door

verschillende aanleidingen, uit andere talen daar,
in zijn overgenomen. Voor toeterre deze wo-
den, door langdurigheid en algemeenheid van ge-
bruik zoo in het schryven als spreken, der tole
zijn ingelyfd, en in dezelfde het burgerrecht verkre-
gen hebben, zijn wy meestal, om goede redenen, in
zinnige spelling aan Nederduitsche woorden gelyk,
vormig gemaakt. Van dien aard, by voorbeeld, zijn
de woorden kerker, kasteel, paleis, lantaarn, bisschop,
leek, kamer, tafel, tempel, wijn, klooster, troon, engel,
kanaal, diaken, predikant en honderd andere.

§ 205. Eenige woorden nochtan zijn er, mede
tot de genoemde klasse van in de taal ingelyfde
woorden behoorende, waaromtrent eenig verschil van
schryfwijze plaats heeft. Ik bedoel de woorden ka-
naal, koor, pinct, kleur, karakter, klasse, singel,
seraf, profeet, troon, scepter, kantelior, kantoor,
trionf, waarvoor men wel eens kanaal, chool,
pinct, koleur, karakter of character, classe, cin-
gel, seraph, propheet, thron, scepter of septer, can-
telior, comptoir, triumph vindt geschreven. Van
de eerste schryfwijze verdient veruueg de voorkeur,
daar de genoemde woorden, deert lang, ook in de
schryftaal algemeen zijn aangenomen, en verre
de meeste voor geene vermisseling met een oorspron-
kelyk Nederduitsch woord vatbaar zijn. Ook het
schryven van penik voor phenit heeft geene kwa-
uigheid. Tusschen philofoot of philatoot behoort
nauwelyks eene keuze gedaan te worden, daar
wy hiervoor een eigen Nederduitsch woord, dat

van uysgece namelijk, besitten.

§. 206. Er sijn echter eenige woorden van vreemde herkomst, welke het algemeene gebruik niet, of althans niet volkomen, als Nederduitsche wil geschreeven hebben, niet tegenstaande sij in onse taal het burgerrecht verkregen hebben. Hier toe behooren cedel, ceder, cel, cement, cijfer, cijner, cipier, cirkel, citer, oceaan, cilinder, cimbaal, cip, zel, in welke alle het uitheemse letterteeken C zijne plaats behoudt. In de drie laatste nogtans meenen wij, dat de Nederduitsche i met recht de plaats der Latijnsche y vermagt, daar het gebruik meer voor, dan tegen die verwisseling pleit. Het, welke is toepasselijk op niny voor nijny, van het Latijnsche nynpha. Om gelijke reden ook wordt in citer achter het e weggelaten, welke zich in het Latijnsche cithara vertoont. Wat eindelijk de woorden chaos, christus en christenen betreft, waarvoor men wel eens kaos, kristus en kriste, nen geschreeven vindt, men doet best, met daarin de ch te behouden.

§. 207. Ook eene middelklasse uitmakende tusschen woorden, uit andere talen in de onse in, gelijc, en eigenlyk gekerde vreemde woorden, kan men zulke woorden aanmerken, die, opschoon wel beaamaanlyk voor echt Nederduitsche te veruise, len, echter in den schryfwyl minder voorkomen, en hünne uitheemse afkomst terstond aan den dag leggen. Van dien aard sijn apotheker, ge, nie, commissaris, procureur, officier, requeest, qu,

tantie, advocaat, juisant en meer dergelyke, in welke de oorspronkelyke en van ons taaleigen afwijkende spelling behouden wordt. Wil men echter, met Wagenaar en anderen, in advocaat en juisant de Nederduitsche e de plaats der o doen veruangen, er is tegen die verwisseling weinig of geene twyfelheid, waarom dezelve niet als noodzakelyk is aan te merken.

§. 208. Er slykt ons nog overig, het ontrent de eigenlyk gekerde vreemde woorden in het middere te brengen. Deze sijn, of uisgenaamde hatoord, woorden, of den Nederlandersan vreemde eigennamen. De eerste behoorden eigenlyk eene taal, zoo rijk in nadrukkelyke woorden, als de onse, nimmer te ontfe, ren. Meent men echter zich daarvan, in een en, kel gesel, te moeten bedienen, zoo late men dezelve, met verandering alleen van den uiting, hünnen oorspronkelyken vorm, zoo veel mogelijk, behouden, en schryve by voorbeeld, justitie, executie, ekampel, ent.

§. 209. Meer valt ontrent de vreemde eigennamen aan te merken. Ook in dese late men, onder eenige bepalingen, de oorspronkelyke spelling ontferan, derd, en schryve dus Cato, Cicero, Cyprius, Cyrius, ale, Kander, Forster, Thodis, timotheus, horatius, ent.

Tot de bedoelde bepalingen behoort vooreerst het ver, wisselen van zulke samenroegingen van klanken, die aan onse taal gemael vreemd sijn, met eene Neder, duitsche klankteekening, welke daarvan het naaste bykomt. Zoo gebruike men voor de uitheemse twee, klanken ae en oe, in aegypte, Caesar, judea, er, oe, lis, phoebus, ent. De enkele e, en schryve dus egypte,

Cesar, judea, tricus, phelus, enz. Onke taal
toch kent geen gemengden klank van ae, en onke
truskant oe wordt geheel anders uitgesproken dan
de uitheemliche. De ph, met onke f gelykstaande,
worden doorentegen behouden in de woorden phelus,
phæton, philippus, phrygië en meer dergelyke, om
dat dit klankteken, rhoon mede niet tot onke taal
behoorende, echter door het gebruik in tyne waarde ge,
noeg bekend is. Doch in josep, felip gebriuke men
de f, omdat deke namen al inlandiche kunnen be,
rhoond worden. — Dergelyke behoude men de c,
die by de Latynen voor k geldt, in de onder ons wel
gemeenkame, doch met een uitheemlichen uitgang ge,
khrerene namen catharina, cornelia en jacobus,
almede in de oorspronkelyk Grieksche benamingen
codrus, corinthe, colaps, enz. Daarentegen vor,
deren de eersgenoemde de k, wanneer men daar,
voor, met weglating van kunnen Latynschen uit,
gang, jacob, katrijn, enz. schryft.

§. 210. Eene tweede bepaling van den voorgestel,
den hoofdregel gebiedt de weglating van sulke bywe,
selen, welke aan onke taal geheel vreemd sijn, als
van de k in de Hebreuische woorden jehovah, selah,
waarvoor men jehoa, sela schryve. — Eene derde
bepaling eindelyk gedooft de verwisseling van onder,
ling verwantschape letters, om daardoor de spelling
naauwkeuriger aan de uitspraak te doen beantwoor,
den. Dit verwissle men de l der Latynen, welke
by hen, zo voor den nachten, als scherp klank, ge,
bruikt wordt, met onke nachte z in woorden, welke

den nachten klank doen hooren, als in ahie, je,
rukalen, jokus, moxes en dergelyke. Men trek,
te echter die verwisseling niet tot Romeinse ei,
genamen uit, maar behoude daarin de l, als
Cesar, Cesarea, enz.

§. 211. Ten laatste ty omtrent de uitgangen
van vreemde eigennamen nog met een woord aan,
gemerkt, dat deklre, met uitzondering van eenige
genoeg bekende namen van landen en steden,
doorgaans onteranderd blyden. Ten dichteren
kan wel de rytheid niet betruist worden, om, naar
vereisch der maat, homeer, pindaar, admeest, mi,
neris, helcen, en dergelyken, voor homerus, pin,
arius, admetus, minerva, helena, enz. te schryven,
doch in ongebondene rede wordt die vermerping
niet geduld, en heeft geene plaats dan in langere
woorden, als quintiliaan, vespaliaan en weinige
andere.

安政四丁巳年七月

日本橋通二丁目

山城屋佐兵衛

本石町十軒店

播磨屋勝五郎

浅草茅町二丁目

須原屋伊八

江都書林

七

早稲田大学図書館

011288625699